

OK! o KOMUNIKACJI

Numer #1 | MAJ/2022

**MAGIA GESTU. WYBRANE
POZAJĘZYKOWE ŚRODKI
EKSPRESJI BUDUJĄCE
WIARYGODNOŚĆ
WRÓŻBITÓW NA
PRZYKŁADZIE PROGRAMU
„MOC MAGII”**

Fragment pracy licencjackiej
Justyny Marchewki

**KTO MOŻE
ZAPROPONOWAĆ
PRZEJŚCIE NA TY?**

Analiza danych ankietowych
Yumeko Kawamoto

**MOWA GESTU.
GESTURE TALKS.**

Sprawozdanie z Pierwszego
Wspólnego Spotkania
Seminariów UAM i UJ
z Badań nad Gestem
i Komunikacją

ATLAS GESTÓW

Pierwsza część cyklu o
mowie niewerbalnej

Redakcja:

Redaktor naczelny:

Kinga Srokosz

Zastępca redaktora naczelnego:

Piotr Borkowski

Korekta:

Justyna Marchewka, Kinga Srokosz,
Weronika Jarzębak,

Skład i łamanie:

Aleksandra Olesiuk, Jan Kusiak

Opieka naukowa:

dr Izabela Kraśnicka

Recenzenci:

dr Izabela Kraśnicka, dr Jakub Pstrąg,
dr Beata Drabik

Wydawca:

Koło Naukowe Komunikacji
Uniwersytetu Jagiellońskiego

© Copyright by Koło Naukowe Komunikacji
Uniwersytetu Jagiellońskiego

Publikacja dotowana ze środków Rady
Kół Naukowych Uniwersytetu Jagiellońskiego

Okładka:

od lewej: Yumeko Kawamoto,
Karina Piwowar, Weronika Jarzębak

Od Redakcji:

Szanowni Państwo,

oddajemy w Państwa ręce pierwszy numer czasopisma Koła Naukowego Komunikacji Uniwersytetu Jagiellońskiego – Koła stosunkowo młodego, bo założonego w ubiegłym roku akademickim z inicjatywy Piotra Borkowskiego – ówczesnego Prezesa Koła – oraz kilkorga Studentów i Studentek Języka polskiego w komunikacji społecznej.

Staramy się w naszych działaniach wychodzić naprzeciw oczekiwaniom i dostosować się do zainteresowań nie tylko Studentów i Studentek kierunku Język polski w komunikacji społecznej, ale całego Wydziału Polonistyki Uniwersytetu Jagiellońskiego. W niniejszym numerze znajdą Państwo zatem recenzowane artykuły Członków i Członkiń Koła, pierwszą część autorskiego cyklu *Atlas gestów* oraz sprawozdanie z Pierwszego Wspólnego Seminarium Studenckiego UAM i UJ.

Mamy nadzieję, że lektura naszej pierwszej publikacji będzie dla Państwa satysfakcjonująca, a Koło Naukowe Komunikacji UJ zyska nowych sympatyków i nowe sympatyczki.

Redakcja

Spis treści:

1. Justyna Marchewka – *Magia gestu. Wybrane pozajęzykowe środki ekspresji budujące wiarygodność wróżbitów na przykładzie programu „Moc Magii”*
2. Olga Bury – *Retoryczne aspekty wystąpienia Greta Thunberg na szczycie klimatycznym ONZ w Nowym Jorku*
3. Yumeko Kawamoto – *Kto może zaproponować przejście na ty? Analiza danych ankietowych*
4. Aleksandra Olesiuk – *Empatia w komunikacji interpersonalnej*
5. Klaudia Katarzyńska – *Czy istnieje system gestyczny w polskim rapie?*
6. Weronika Jarzębak – *Metafora multimodalna. „Dwoje ludzi” Iwony Chmielewskiej*
7. Piotr Borkowski – *Niewerbalne aspekty kłamstwa – analiza niewerbalnej płaszczyzny przekazu towarzyszącego kłamstwu.*
8. Sprawozdanie z Pierwszego Wspólnego Spotkania Seminarium UAM i UJ z Badań nad Gestem i Komunikacją
9. Atlas gestów

Magia gestu. Wybrane pozajęzykowe środki ekspresji budujące wiarygodność wróżbitów na przykładzie programu „Moc Magii”

Justyna Marchewka

Tak jak wypowiedziane słowa, tak i wykonywane gesty mają wpływ na to, jak nasz wizerunek będzie odbierany przez innych. W kontekście pracy¹, której wycinek stanowi niniejszy artykuł, szczególne znaczenie mają środki ekspresji budujące wiarygodny wizerunek wróżbity, toteż przedmiotem niniejszego artykułu są właśnie te gesty, które wpływają na postrzeganie owego wizerunku jako wiarygodnego. Za pełniące taką funkcję autorka uznaje w szczególności gest „wieżowania”² określany również mianem „piramidki”, „kopułki” czy „wieżyczki” oraz gest otwartych dłoni, gdyż te rodzaje gestów „służą do tego, by przekonać nas o szczerych intencjach rozmówców lub też o »prawdziwości« kłamstw” (Driver, Van Aalst 2014: 203), pełnią więc funkcję uwiarygadniającą.

Skupiając się na tych tylko gestach, nie sposób pominąć jednak kwestii spójności przekazu. Gesty, ubranie, rekwizyty, mimika, a nawet kolory – wszystkie te elementy, odpowiednio dobrane czy wykorzystane mogą znacząco wpłynąć na wiarygodność nadawcy komunikatu, jednak by zapewnić większą skuteczność stosowanym taktykom autoprezentacyjnym, powinno się zwrócić uwagę również na spójność warstwy werbalnej i niewerbalnej, która sprawia, że odbiorca komunikatu ma wrażenie, że przekaz stanowi sensowną i spójną całość (Rusinek, Załazińska 2018: 215). Nie bez przyczyny wskazana została powyżej intencjonalność, gdyż, jak zaznacza Leary:

Również zachowania niewerbalne wykorzystywane są do manipulowania wrażeniem. (...) Oczywiście, bardzo często

reakcje te zachodzą spontanicznie i nie stanowią próby wywarcia określonego wrażenia. W wielu sytuacjach jednak ludzie stosują zachowania niewerbalne jako taktykę autoprezentacyjną (Leary 2004: 36).

Gest „wieżowania”

Gest „wieżowania” powstaje, gdy palce obu dłoni stykają się ze sobą, tworząc, mniej bądź bardziej dokładny, kształt piramidy. Jest to gest często występujący w programie „Moc Magii”, gdyż osoby go wykonujące sprawiają wrażenie pewnych siebie, racjonalnych, a nawet cieszących się autorytetem (Reiman 2010: 129). Jak natomiast zaznacza Antas – ów gest zdradza również „potrzebę sygnalizowania innym informacji »wiem to wszystko«” (Antas 2001: 442, za: Rusinek, Załazińska 2018: 46). Poniżej zostaną przedstawione wybrane przykłady realizacji poszczególnych typów gestów. Pierwsza z przytoczonych wypowiedzi, w której zastosowany został ów gest, dotyczyła odpowiedzi na pytanie, czy przyszły rok będzie dla klientki lepszy od poprzedniego:

wiarygodnego wizerunku wróżbity”. Praca dyplomowa dostępna jest w Archiwum Prac UJ.

² Takie nazewnictwo autorka niniejszej pracy przyjmuje za Rusinkiem i Załazińską (2018).

¹ Tekst niniejszego artykułu zaczerpnięty został z pracy licencjackiej autorki, noszącej tytuł: „Magia czy skuteczna autoprezentacja, czyli o językowych i pozajęzykowych środkach ekspresji sprzyjających wykreowaniu

Zdjęcie 1

Źródło: <https://www.youtube.com/watch?v=0xfvqDxCRB0>, [data dostępu: 14.05.2021].

Dużo lepszy, ponieważ w 18. roku mogła pani również tutaj, mogły być jakieś konflikty nie wiem³, międzyludzkie, mogły odchodzić nawet jakieś osoby z pani otoczenia, czyli gdzieś, jak gdyby nawet problemy czy w rodzinie, czy wśród znajomych, którzy gdzieś są blisko pani mogła pani odbierać jako swoje i tutaj na pewno to się kumulowało w centralnym układzie u pani numerowym [gest „wieżowania”]⁴, dlatego atakowało stawy, kości. Na pewno idzie poprawa i to dosyć pani poczuje⁵.

Niezwykle interesujące jest pojawienie się gestu „wieżowania” w tym właśnie kontekście, bowiem powyższą wypowiedź można sklasyfikować jako sformułowanie Forera⁶ (warto zwrócić choćby uwagę na uniwersalność znacznej większości stwierdzeń oraz słowa, takie jak *jakieś*, *mogły*, *jak gdyby* czy *dosyć*). Gest „wieżowania” oraz zastosowanie wyrażenia *na pewno* sprawiają wrażenie pewności wróżki co do wypowiadanej przepowiedni, przydają sensu wypowiedzi, która może budzić wątpliwości. Słowa pozwalają więc dostosować przekaz do wielu osób, zinterpretować go niemal w dowolny sposób, zastosowanie gestu „wieżowania” z kolei powoduje, że owa wypowiedź zyskuje na wiarygodności.

W drugim z, wybranych spośród wielu, przykładów gest „piramidki” zastosowany został natomiast podczas wypowiedzi mającej na celu zachęcenie widzów programu do nawiązania kontaktu z wróżbitą, a dokładnie w momencie, gdy wróżbita zdradzał, jakie zdolności posiada i czym się zajmuje. Zastosowanie gestu „wieżowania” w tym kontekście uwiarygadnia więc posiadanie wymienianych zdolności, a jednocześnie skłania do skorzystania z oferowanych przez wróżbitę usług:

Zdjęcie 2

Źródło: https://www.youtube.com/watch?v=cN1KsysC_Fk, [data dostępu: 14.05.2021].

Kochani, jeżeli ktoś z was potrzebuje wzmocnienia, oczyszczenia, porady, pomocy to śmiało możecie tu do mnie dzwonić (...) zachęcam was do korzystania z tej formy kontaktu. Ja specjalizuję się tutaj właśnie w oczyszczaniach energetycznych, również tutaj robię analizę [gest „wieżowania”] waszego portretu numerologicznego, i jak i oczywiście przy pomocy kart tarota odpowiadam na wasze pytania.

Gest otwartych dłoni

Gest otwartych dłoni polega na ukazaniu ich wnętrza. Jak zaznacza Reiman: „Odślonięcie dłoni sprawia, że wyglądamy na bardziej szczerych” (2010: 119). Taki ich układ niesie za sobą przekaz, że wykonujący ów gest mówca nie jest zagrożeniem dla otoczenia, a ponadto otwarty jest na współpracę, jak również sprawia, że dużo łatwiej jest mu zaufać (Reiman 2010: 119). Gest ten bezpośrednio wpływa więc na poczucie wiarygodności mówcy, z tego też względu jest często wykorzystywany w programie „Moc Magii”. Poniżej przytoczone zostały natomiast jedynie przykłady jego zastosowania:

³ Transkrypcja materiału badawczego została spisana z zachowaniem błędów językowych, jak również z komentarzami autorki, pozwalającymi zwrócić uwagę na istotne aspekty analizowanego materiału.

⁴ Wykonywane przez wróżbitów gesty oznaczane są za pomocą nawiasów kwadratowych.

⁵ Wszystkie zamieszczone w niniejszej pracy ilustracje pochodzą z materiału badawczego.

⁶ Taktyka ta opiera się na wysokim prawdopodobieństwie, nieprecyzyjności, wieloznaczności oraz, w mniejszym stopniu, na tendencji człowieka do chętnego przypisywania sobie pozytywnych cech. Tego typu wypowiedzi bazują więc na pewnych uniwersaliach, a ponadto formułowane są w tak ogólny sposób, by osoba, do której dana wypowiedź jest kierowana, uznała, że jest ona wiernym opisem wydarzeń z jej życia bądź jej osobowości.

Zdjęcie 3

Źródło: <https://www.youtube.com/watch?v=7nG8KYH70ng&t=222s>, [data dostępu: 14.05.2021].

No nie ma waszego związku teraz [gest otwartych dłoni], nie ma waszego związku teraz, karta śmierci to jest karta odcięcia, karta śmierci jest to karta końca.

Zdjęcie 4

Źródło: <https://www.youtube.com/watch?v=CVn2VCszNlg&t=3s>, [data dostępu: 14.05.2021].

Tarot mówi tak [gest otwartych dłoni], że ta sytuacja rozwodowa, rozczarowanie, to, że ona zupełnie odeszła w ogóle nawet od takiego myślenia o stałości o stabilizacji, o stałym związku, to rozczarowanie spowodowało, że ona bardzo mocno zamknęła się w sobie, ona idzie w kartach w dosyć dużych ograniczeniach i oczekiwaniu.

Ów gest w obu przypadkach występuje w kontekście objaśniania znaczenia poszczególnych kart bądź całego układu, pełni więc funkcję nie tylko uwiarygodniającą sam przekaz, ale i potwierdzającą rzetelność stosowanych metod, autorytet kart, które wskazały odpowiedzi. Autorytet ten z kolei nierozłącznie związany jest z samym wróżbitą, bowiem, jak niejednokrotnie podkreślają tarociści z programu „Moc Magii”, wskazując na swoją kompetencję –

„tarot mądry, ale jeszcze trzeba go odczytać, prawidłowo”.

Omówione w niniejszym artykule pozawerbalne elementy, tuż obok uśmiechu, ruchów głowy, wyglądu ezoteryków czy znajdujących się w kadrze rekwizytów, stanowiły najczęściej wykorzystywane pozajęzykowe środki służące budowaniu wiarygodnego wizerunku wróżbitów w programie „Moc Magii”. Analizowany na potrzeby pracy licencjackiej materiał zawiera również inne taktyki autoprezentacyjne, także te werbalne, co w połączeniu z ujęciem psychologicznym, również zawartym w pracy dyplomowej, umożliwia wysunięcie szerszych wniosków pozwalających na dostrzeżenie celu, skutków i przyczyny popularności zjawiska.

Bibliografia

Bibliografia podmiotu:

- Moc Magii (2019). Wróżbita Maciej Skrzątek. <https://www.youtube.com/watch?v=7nG8KYH70ng&t=222s>, [data dostępu: 14.05.2021].
- Moc Magii (2019). Łukasz Chariasz. <https://www.youtube.com/watch?v=CVn2VCszNlg&t=3s>, [data dostępu: 14.05.2021].
- Moc Magii (2019). Halina Kazusek. <https://www.youtube.com/watch?v=kX01HRWPNKA>, [data dostępu: 14.05.2021].
- Moc Magii (2019). Michael Michał Przybyłowicz. https://www.youtube.com/watch?v=cN1KsysC_Fk, [data dostępu: 14.05.2021].
- Moc Magii (2019). Marzena Drygacz. <https://www.youtube.com/watch?v=0xfvqDxCRB0>, [data dostępu: 14.05.2021].

Bibliografia przedmiotu:

- Driver J., Van Aalst M. (2014). *Nie okłamiesz mnie*. Warszawa: Grupa Wydawnicza Foksal.
- Leary M. (2004). *Wywieranie wrażenia na innych. O sztuce autoprezentacji*. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Marchewka J. (2021). *Magia czy skuteczna autoprezentacja, czyli o językowych i pozajęzykowych środkach ekspresji sprzyjających wykreowaniu wiarygodnego wizerunku wróżbity*. Promotor: dr Izabela Kraśnicka. Uniwersytet Jagielloński.
- Reiman T. (2010). *Potęga mowy ciała. Jak odnieść zawodowy i towarzyski sukces*. Gliwice: HELION.
- Rusinek M., Załazińska A. (2018). *Jak się dogadać czyli retoryka codzienna*. Kraków: Społeczny Instytut Wydawniczy Znak.

Retoryczne aspekty wystąpienia Greta Thunberg na szczycie klimatycznym ONZ w Nowym Jorku

Olga Bury

Greta Thunberg jest szwedzką aktywistką, która zasłynęła swoim jednoosobowym strajkiem na rzecz klimatu. W sierpniu 2018 roku piętnastoletnia wówczas dziewczyna, zamiast pójść do szkoły, stanęła przed gmachem parlamentu z własnoręcznie wykonanym transparentem „Strajk szkolny dla klimatu”. Wkrótce dołączyło do niej coraz liczniejsze grono innych młodych osób, dla których sprawa działań na rzecz środowiska była równie ważna. Od tego momentu Greta zyskiwała coraz to większą popularność, zarówno za sprawą swojego młodego wieku, ale też stanowczych, czasem kontrowersyjnych przemówień.

Jednym z nich jest wystąpienie podczas szczytu ONZ w Nowym Jorku w 2019 roku, na które dziewczyna przybyła jachtem, jako że nie akceptuje transportu lotniczego ze względu na jego wysoką emisyjność dwutlenku węgla. Już sam sposób jej przybycia wywołał duży odzew w mediach, natomiast przemówienie tylko podtrzymało zainteresowanie jej osobą.

W poniższej pracy dokonam analizy wybranych aspektów retorycznych przemówienia Greta. Jako materiał źródłowy wykorzystałam nagranie wystąpienia dostępne online⁷ oraz jego tłumaczenie (autor anonimowy, poprawki własne). Do analizy posłużę się modelem pięciu etapów kształtowania mowy, z wyłączeniem przedostatniego etapu (*memoria*), ponieważ wystąpienie jest częściowo odczytywane.

Pierwszym etapem kształtowania mowy retorycznej jest *inventio*, czyli wybór tematu i sposobu jego opracowania. Omawiane przemówienie opiera się na uniwersalnym toposie: dzieci powinny się uczyć, a dorośli o nie dbać. Mówczyni rozpoczyna wystąpienie od słów: „To wszystko jest nie tak, jak być powinno. Nie

powinno mnie tu być. Powinnam być w szkole, po drugiej stronie oceanu”. Trudno z tym stwierdzeniem się nie zgodzić. Dziewczyna tym sposobem zyskuje przychyłność słuchaczy. Bazując na uniwersalnym przekonaniu o tym, jakie powinny być role dzieci i dorosłych, pokazuje jednoznacznie, że porządek ten został naruszony, co potwierdza jej obecność podczas szczytu. Skoro zaś sprawy potoczyły się właśnie tak, a ona przebyła daleką drogę, by móc przemawiać, świadczy to o dużej wadze omawianej sprawy. Warto jednak zauważyć, że z perspektywy argumentacji jest to błąd fałszywej przyczyny. To nie katastrofa klimatyczna sprawiła, że dziewczyna nie mogła pójść do szkoły. Dokonała w tym przypadku samodzielnego wyboru, ponieważ uznała, że jest to konieczne ze względu na wagę sprawy.

Ciekawym zagadnieniem widocznym już na początku wystąpienia jest podwójność nadawcy i odbiorcy wypowiedzi. Greta wypowiada się w swoim imieniu („ukradliście moje marzenia”), jednocześnie reprezentując całe pokolenie młodych ludzi („przychodźcie do nas, młodych ludzi, po nadzieję?”). W opozycji jest pokolenie ludzi dorosłych, których dziewczyna oskarża o bierność, fałszywe intencje i brak efektywnych działań. To do nich zaadresowana jest wypowiedź, pełna zarzutów i wyrazów rozczarowania. Prócz tych adresatów, mamy jednakże również odbiorców mowy, osoby, które słuchają wystąpienia, ale to nie do nich bezpośrednio kierowane są mocne słowa. Wyrazne rozróżnienie tych dwóch grup jest ważne, może bowiem tłumaczyć na pozór zaskakujące owacje, które dziewczyna otrzymuje po pełnych emocjach oskarżycielskich słowach. Udaje jej się pozyskać

⁷ <https://www.youtube.com/watch?v=e3DfEP2lQp8>, [data dostępu: 10.02.2022].

przychylność odbiorców, choć już niekoniecznie przychylność adresatów.

W ramach omówienia kompozycji wypowiedzi warto zaznaczyć, że mówczyni posłużyła się narracją w formie historii, czyli opowieści prawdziwej i prawdopodobnej. W swoim wystąpieniu przedstawia w hiperboliczny sposób obecną sytuację związaną z globalnym ociepleniem i katastrofą klimatyczną. Przedstawia fakty, posługuje się danymi, jednocześnie rysując tę historię w sposób bardzo emocjonalny („Ukradliście moje marzenia. Ludzie cierpią. Ludzie umierają. Załamują się całe ekosystemy”). Zdecydowanie jej celem jest skłonienie odbiorców do przemyśleń, a przede wszystkim do natychmiastowych działań na rzecz klimatu. Wystąpienie Greta to mowa argumentacyjna, choć niekiedy o manipulacyjnym charakterze. Tezą mogłoby być stwierdzenie, iż potrzebne są natychmiastowe działania na rzecz klimatu, podejmowane przez pokolenie dorosłych. Przyjrzyjmy się więc argumentacji.

Początkowo mówczyni stosuje głównie argumentację rzeczową, *ad rem*, powołując się na dane, fakty naukowe. Jednakże warto wspomnieć o tendencji do generalizacji; Greta używa często wielkich kwantyfikatorów („wy wszyscy, całe ekosystemy, jedyne, o czym potraficie mówić”). Jest to nieuczciwy zabieg, który klasyfikuje tylko do dwóch przeciwnych kategorii, nie uwzględniając pośrednich możliwości.

Znaczna część mowy zawiera argumentację *ad hominem*, peryferyjną, odnoszącą się do osoby, a nie rzeczy. Często próbuje wpływać na uczucia odbiorców, np. w słowach „nie powinno mnie tu być, powinnam być w szkole” odwołuje się do współczucia (*ad misericordiam*); mówiąc „załamują się całe ekosystemy, jesteśmy na początku masowego wymierania, ludzie umierają” chce wywołać strach przed katastrofą (odwołanie do bojaźni – *argumentum ad metum*). Stosuje również groźby (*argumentum ad baculum*), kiedy stanowczo twierdzi, że młodzi nigdy nie wybaczą dorosłym braku właściwych działań. Uderza również w osoby adresatów *ad personam*, kiedy otwarcie zarzuca im niewystarczającą dojrzałość. Jest to jednak błędny sylogizm: dziewczyna twierdzi, że z powodu wspomnianego

braku dojrzałości cały szczyt ONZ zakończy się niepowodzeniem. Jest to hiperboliczna wizja, która nie ma uzasadnienia w logice. W twierdzeniu tym nie ma wystarczającego związku pomiędzy przesłankami a wnioskiem. To nie tylko dojrzałość ma wpływ na efekt zjazdu, jednak dziewczyna w ten sposób upraszcza całą sytuację.

Inny argument, który również nie opiera się na racjonalnych przesłankach, to: „Mówicie, że nas słyszycie i rozumiecie, jak pilna jest ta sprawa. Ale bez względu na to, jak smutna i wściekła jestem, nie chcę w to wierzyć. Bo jeśli naprawdę rozumiecie powagę sytuacji i wciąż nie podejmujecie działań, to jesteście źli, a taką możliwość odrzucam”. Jest to *argumentum ad consequentiam* (do konsekwencji). Stosuje się go, aby pokazać, że jeśli przyjmijemy lub odrzucimy omawiane zagadnienie, spotkają nas przykre konsekwencje. Dziewczyna rozumuje następująco: jeżeli rozumieją, jak pilna jest ta sprawa i nie podejmują działań, są źli. Czy aby na pewno? Czy nie istnieją inne możliwości? Przeciwdziałanie katastrofie klimatycznej to olbrzymie wyzwanie na skalę globalną, co poniekąd tłumaczy trudności związane z podejmowaniem radykalnych działań, na których zależy Grecie.

Mówczyni wykorzystuje również przykład nierówny, który ma służyć hiperboliczności wypowiedzi. Widoczny jest w słowach: „Ukradliście moje marzenia i moje dzieciństwo swoimi pustymi słowami, a mimo to jestem jedną z tych, którzy mieli szczęście”. W ten sposób, pokazując swoje trudne położenie, wzbudza współczucie, by później skłonić do zastanowienia, jak może wyglądać życie innych osób, które z różnych powodów mają gorszą sytuację życiową.

Analizując elokucyjną warstwę mowy, a więc sposób wyrażania, stylistykę, warto zwrócić uwagę na niektóre środki wyrazu artystycznego. Jak już wspomniałam wcześniej, w mowie pojawia się wiele wyrażen nacechowanych emocjonalnie, w dodatku negatywnie („ukradliście”, „zdrada”), taki charakter mają również apostroficzne pytania retoryczne („Jak śmiecie?”), powtarzane kilkakrotnie, oraz wykrzyknienie („zawodzicie nas!”). Dziewczyna często mówi z emfazą: „Ludzie cierpią, ludzie umierają.”; „bez względu na to, jak wściekła jestem”; wykorzystuje

powtórzenia i paralelizm składniowy. Stosuje również dysfemizm, np. nazywając mówienie o „niekończącym się wzroście gospodarczym” bajkami. Jest to bardzo dosadna metafora.

Ostatni omawiany przeze mnie etap kształtowania mowy to *actio*, czyli wykonanie. Dziewczyna jest bardzo poruszona; widać, że angażuje się emocjonalnie w omawiany temat. Pomimo łez, które pojawiają się w jej oczach, utrzymuje stanowczy i oskarżycielski ton wypowiedzi. Wspomaga się gestami – batutami, którymi akcentuje najważniejsze stwierdzenia i zarzuty stawiane adresatom. Obraz, który stworzyła zarówno werbalnie, jak i niewerbalnie, służy wywołaniu poczucia winy i emocjonalnemu zaangażowaniu odbiorców w sprawę.

Podsumowując, mowa ta – zgodnie ze starożytnymi wyznacznikami – realizuje zasadę harmonii rodzajów retorycznych. Rodzaj doradczy ma służyć przekonaniu do podjęcia działań na rzecz klimatu; rodzaj przedstawiający realizuje się w krytyce obecnej sytuacji. Najsilniejszy jest jednak w moim odczuciu rodzaj osądzący – świadczy o tym oskarżycielski charakter całego wystąpienia. W mowie odnajdziemy również odwoływanie się do trzech sił

socjopsychologicznych wyróżnionych przez Arystotelesa. Apel do *logosu* – rozumu – związany jest z funkcją *docere*, czyli pouczeniem – mowa ma informacyjny charakter, głównie w częściach zawierających argumentację rzeczową. Odwoływanie się do *ethosu*, a więc woli, związane jest z próbą poruszenia adresata, skłonienia go do działań (funkcja *movere*) – przykładem może być teza całej wypowiedzi. Mowa ma oddziaływać także na *pathos*, czyli uczucia słuchaczy, pełniąc w ten sposób funkcję estetyczną – widzimy to w argumentacji o charakterze emocjonalnym i w środkach retorycznych nacechowanych uczuciowością. Te trzy funkcje służą naczelnej funkcji *persuadere* – mowa Grety ma bowiem przekonać do tego, że zdecydowane działania na rzecz klimatu potrzebne są już teraz, a odpowiedzialności za nie nie wolno przerzucać na młode pokolenie.

Bibliografia

- Korolko M. (1990). *Sztuka retoryki. Przewodnik encyklopedyczny*. Warszawa.
- Szymanek K. (2005). *Sztuka argumentacji. Słownik terminologiczny*. Warszawa.
- Witkowska-Maksimczuk B. (2014). *Elementy retoryki i erystyki w przykładach*. Warszawa.

Kto może zaproponować przejście na ty? Analiza danych ankietowych

Yumeko Kawamoto

Wstęp: propozycja przejścia na ty w kontekście wiekowo-płciowym

Jako ogólnie przyjęte zasady dotyczące propozycji przejścia na ty, użytkownicy języka polskiego biorą pod uwagę wiek, status społeczny oraz płeć drugiej osoby – z reguły przejście na ty powinna zaproponować osoba starsza, wyżej postawiona w hierarchii lub kobieta (Łaziński 2006, Marcjanik 1997, 2007, 2020). Niektóre teksty z Narodowego Korpusu Języka Polskiego (dalej: NKJP) również potwierdzają istnienie tych zasad, jednocześnie pokazując, że czasem niektóre kryteria wykluczają się wzajemnie i mogą spowodować krępującą sytuację¹. Szczególnie trudny wydaje się wybór między zasadą wiekową a płciową, co pokazują poniższe teksty z NKJP:

1. Pomiędzy październikiem a grudniem 1954 przeszliśmy na ty. Jarosław mi to zaproponował, tłumacząc się, że wprawdzie inicjatywa powinna należeć do kobiety, ale usprawiedliwia go różnica wieku.
2. Zastanawiał się, kto powinien zaproponować przejście na ty. Z jednej strony, ona jest kobietą, z drugiej, on jest starszy o jakieś dziesięć lat. Głupia sytuacja. Może jak się spotkają następnym razem, to jakoś samo wyjdzie.

Obie sceny opisane w powyższych tekstach pokazują zakłócenie między kryterium wiekowym a płciowym, jednak tego typu przykładów z NKJP

jest dosyć mało i trudno odczytać ogólną tendencję w polskim społeczeństwie. Potrzebne jest badanie nad najnowszą tendencją, zatem przeprowadzono ankietę za pomocą kwestionariusza przygotowanego na stronie internetowej Ankieter.pl². W kwestionariuszu ankiety umieszczono kilka pytań³, za pomocą których można by ujawnić podejście społeczeństwa polskiego w odniesieniu do wieku i płci przy przejściu na ty.

Analiza wyników ankiety

W ankiecie najpierw zapytano, kto powinien zaproponować przejście na ty między kobietą a mężczyzną, kiedy są w samym wieku. W celu sprawdzenia różnicy pokoleniowej podano dwie grupy wiekowe: 25 lat oraz 50 lat. W pytaniu, w którym podano wiek 25 lat, 70% respondentów odpowiedziało, że ani wiek, ani płeć, nie wpływają na decyzję w tej sytuacji. Część respondentów (27%) wskazała jednak kobietę jako osobę, która jako pierwsza powinna wyjść z propozycją, co pokazuje, że pierwszeństwo kobiet przy przejściu na ty jest nadal aktualne w świadomości niektórych użytkowników języka polskiego. Dla porównania warto jeszcze zwrócić uwagę na odpowiedzi do kolejnego pytania, w którym podano wiek 50 lat. Dalej ponad 55% osób zaznaczyło opcję „bez znaczenia”, jednak grupa ta zmniejszyła się w porównaniu z poprzednim pytaniem. Natomiast tutaj więcej respondentów (38%) stwierdza, że propozycja powinna wypłynąć

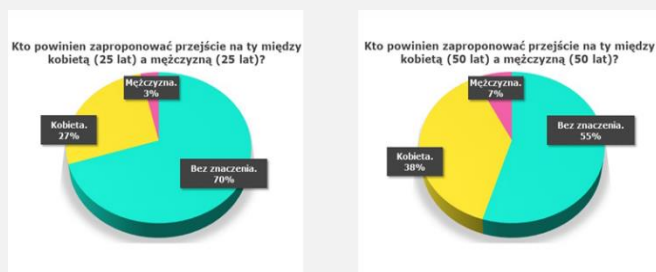
oraz osób nieznajomych. Trzecia część zawierała pytania na temat przejścia na ty, a w ostatniej części zapytano o sposób zwracania się do innych w miejscu pracy. Aby ograniczyć objętość tekstu, w niniejszym artykule omówione zostały tylko dane dotyczące pytań z trzeciej części ankiety. Na temat przeprowadzonej ankiety napisałam więcej w dotychczas niepublikowanym artykule pt. *Przejście na ty jako demokratyzacja w języku polskim: analiza danych ankietowych*.

¹ O szczegółach analizy tekstów z NKJP napisałam w osobnym artykule (Kawamoto 2021).

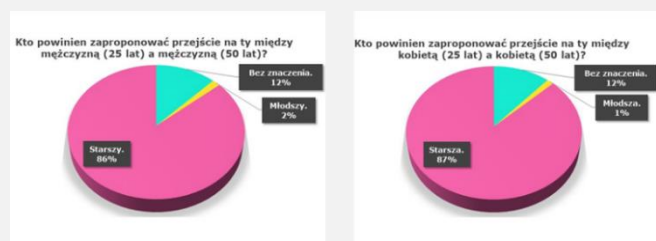
² Ankieta była dostępna od 1 grudnia 2020 r. do 28 lutego 2021 r. Ostatecznie uzyskano odpowiedzi od 430 respondentów.

³ Ankieta składała się z czterech części. W pierwszej części znajdowały się pytania o podstawowe dane respondenta (wiek, płeć, znajomość języków itd.). W drugiej części umieszczono pytania dotyczące sposobu zwracania się do członków rodziny, nauczycieli

ze strony kobiety. Wyniki te pokazują zatem różnicę pokoleniową w kwestii zasad wiekowo-płciowych.

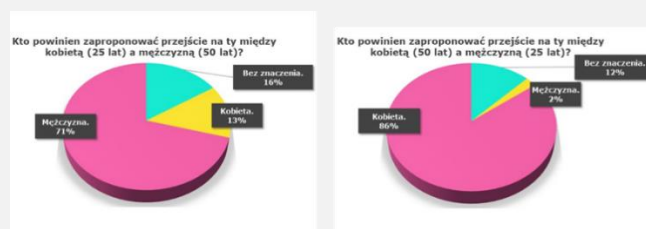

Następne pytania dotyczą przejścia na ty między dwiema osobami o samej płci, między którymi występuje różnica wieku (25 lat i 50 lat). Z odpowiedzi wynika, że w obu przypadkach ponad 80% respondentów uważa, że osoba starsza powinna wyjść z taką propozycją do młodszej. Można zatem przypuszczać, że póki nie występuje różnica płciowa, propozycja przejścia na ty należy do osoby starszej.

Zapytano również o sytuację, w której występuje różnica wieku między kobietą a mężczyzną, tak jak w wyżej przytoczonych tekstach z NKJP. Większość osób wybrała osobę starszą jako osobę mającą wyższą pozycję w tej sytuacji, niezależnie od płci. Warto jednak zwrócić uwagę również na drobną przewagę opcji „kobieta” w pytaniu, które opisuje sytuację, gdzie kobieta jest młodsza (25 lat). Tutaj 13% respondentów wybrało opcję „kobieta” mimo wieku mężczyzny (50 lat), a w odwrotnej sytuacji opcję „mężczyzna” wybrało tylko 2% ankietowanych. Różnica jest niewielka, jednak

pokazuje ona zakłócenie pomiędzy dwoma kryteriami decydującymi o tym, kto powinien zaproponować przejście na ty.

Podsumowanie

Podsumowując powyższe wyniki, można powiedzieć, że najważniejszym kryterium, który decyduje o hierarchii między rozmówcami, jest jednak wiek. Zależnie od pokolenia płeć również może odegrać ważną rolę przy propozycji przejścia na ty, co sugerują odpowiedzi niektórych osób. Potwierdzenie tej tendencji wymagałoby bardziej szczegółowej analizy na podstawie wieku oraz płci każdego respondenta.

Bibliografia

- Ankieter.pl. <https://www.ankieter.pl/>, [data dostępu: 25.04.2022].
- Kawamoto Y. (2021). Relacja na ty w świetle tekstów z Narodowego Korpusu Języka Polskiego. *Socjolingwistyka*, t. 35, s. 303–317.
- Łaziński M. (2006). *O panach i paniach. Polskie rzeczowniki tytułowe i ich asymetria rodzajowo-płciowa*. Warszawa.
- Marcjanik M. (1997). *Polska grzeczność językowa*. Kielce.
- Marcjanik M. (2007). *Grzeczność w komunikacji językowej*. Warszawa.
- Marcjanik M. (2020). ABC grzeczności językowej. W: M. Bańko (red.), „Polszczyzna na co dzień”. Warszawa, s. 231–310.
- Narodowy Korpus Języka Polskiego. <http://nkjp.pl/>, [data dostępu: 12.03.2022].
- NKJP: Szymańska I. (2001). *Miałam dar zachwyty*. Warszawa.
- NKJP: Miłoszewski Z. (2007). *Uwikłanie*. Warszawa.

Empatia w komunikacji interpersonalnej

Aleksandra Olesiuk

Jak reagujesz na negatywne informacje podawane w mediach? Co czujesz, gdy słyszysz, że twój przyjaciel dostał wymarzoną pracę? Czy w komunikacji z drugim człowiekiem potrafisz trafnie rozpoznać czyjeś emocje? Empatia jest umiejętnością wczuwania się w sytuację, stany emocjonalne innych ludzi, związane są z nią intelektualna zdolność postawienia siebie na czyimś miejscu oraz emocjonalna umiejętność wczucia się w sytuację innych oraz reagowania na czyjeś emocje. Pojęcie empatii często mylone jest ze współczuciem, należy pamiętać jednak, że to nie jest to samo – współczucie jest terminem, który odnosi się do współodczuwania, ubolewania nad czyimś nieszczęściem, z kolei empatia to rozumienie i rozpoznawanie zarówno pozytywnych, jak i negatywnych emocji innych ludzi (Titchener 1909). Empatia jest cenną zdolnością, z którą się rodzimy, warto podkreślić, że ze względu na to, że jest to umiejętność, możemy nad nią pracować i rozszerzać ją; siła naszej empatii zależy m.in. od genów, środowiska czy sposobu naszego wychowania (Van Berkhouit, Malouff 2015). Wraz z wiekiem nasze umiejętności empatyczne się rozwijają, możemy o nie dbać również dzięki prostym ćwiczeniom: w rozpoznawaniu emocji, ćwiczeniu uważnego słuchania i skupianiu uwagi; choć istnieją również zaburzenia, które utrudniają bycie empatycznym, są to m.in. autyzm, aleksytymia, dyssemia (Lepage i Theoret 2007).

Neurony lustrzane

W latach 90. XX wieku podczas badania kory mózgowej małp, zostały odkryte przez Giacoma Rizzolattiego i jego współpracowników tzw. neurony lustrzane. Badacze zaobserwowali, iż pewne obszary mózgu małp reagują w taki sam sposób, kiedy któryś z naukowców sięga po jedzenie i wtedy, kiedy makaki robią to same (Rizzolatti, Sinigaglia 2008). W ten sposób powstała teoria o odpowiedzialności naszego

mózgu za współodczuwanie. Ponadto naukowcy dowodzą, że neurony lustrzane u osób, które wykazują większą zdolność empatii, są znacznie bardziej aktywne. To oznacza, że kiedy widzimy przykładowo, człowieka, który jest wesoły i uśmiechnięty, sami zaczynamy czuć się podobnie – naśladujemy, odzwierciedlamy. Nasza zdolność do rozpoznawania cudzych gestów i mimiki jest wspierana przez neurony lustrzane (Rostowski i Rostowska 2014). Sprawia to, że często nawet nieświadomie porozumiewamy się między sobą i rozumiemy działania innych ludzi, ich intencje i uczucia. Neurony lustrzane znacznie usprawniają naszą komunikację interpersonalną (zwłaszcza tę niewerbalną); ponadto łączą ze sobą ściśle procesy odbioru i wytwarzania wypowiedzi (Rostowski i Rostowska 2012).

Porozumiewanie się bez przemocy

Empatia zalicza się do jednych z najważniejszych społecznych umiejętności, gdyż pozwala nam nawiązywać silne relacje międzyludzkie; dzięki możliwości postawienia się na czyimś miejscu, udoskonala komunikację interpersonalną (Rostowski i Rostowska 2014). Jednak nie da się ukryć, że posiadanie zdolności empatii nie wyklucza konfliktów, które są nieodłącznym elementem ludzkich relacji. Złość pomaga we wzmocnieniu związków, ale pod warunkiem, że potrafimy wybaczać i staramy się zrozumieć drugą stronę – zazwyczaj po dokładniej wyjaśnionej kłótni, ludzie na nowo zbliżają się do siebie. Dochodzenie do porozumienia nie byłoby możliwe bez zdolności empatyzowania (według teorii Simona Barona-Kohena czasownik ten oznacza, przyznawanie wartości ludzkim zachowaniom, umiejętność rozumienia uczuć i myśli innych ludzi oraz odpowiedniego reagowania na potrzeby innych osób) z innymi. Wzajemna życzliwość, okazywanie uczuć oraz troszczenie się o innych to ważne składniki komunikacji bez przemocy – twórcą tej koncepcji

jest Marshall B. Rosenberg. Wyodrębnił on części procesu, który tworzy empatyczną komunikację: obserwacje, uczucia, potrzeby oraz prośby. Według doktora Rosenberga powinniśmy odnosić te cztery składniki do obu stron relacji (tj. co ja obserwuję/co ty obserwujesz; co ja czuję/co ty czujesz itd.) (Rosenberg 2013). Wcześniej wspominałam o rozwiązywaniu konfliktów i to właśnie porozumiewanie się bez przemocy pokazuje, w jaki sposób możemy dojść do kompromisu. Badacz podkreśla różnicę między zmuszaniem innych do wykonania tego, na czym nam zależy, a stworzeniem okoliczności, które pozwolą zaspokoić potrzeby wszystkich stron. Do tego potrzebna jest empatia, która pozwoli nie tylko wyrazić własne potrzeby, ale również wsłuchać się w potrzeby osoby, z którą próbujemy dojść do porozumienia się w sporze.

Zachowania nieempatyczne¹

Rosenberg podaje, wyróżnione przez Holley Humphrey, zachowania w komunikacji interpersonalnej, które nie uchodzą za empatyczne. Pierwszym takim zachowaniem jest doradzanie. Może wydawać się, że to nic wielkiego i że rozmówca właśnie tego chce, ale w rzeczywistości, kiedy doradzamy, automatycznie stawiamy się wyżej od osoby, z którą rozmawiamy. Zamiast tego, możemy postarać się parafrazować słowa rozmówcy. Nie powinniśmy się „licytować”, tj. mówić komuś, że jego problemy w porównaniu z naszymi, są błahe. Kolejnym krokiem do obniżenia poziomu skutecznej komunikacji, jest pouczanie – tak jak w pierwszym błędzie stawialiśmy się ponad kogoś, tak w tym sprawiamy to samo wrażenie. Kolejnymi błędami, o których należy wspomnieć są: „ucinięcie w pół słowa” oraz „licytowanie się” (np. *To jeszcze nic, gdybyś tylko wiedział, co przydarzyło się mi*). Humphrey wymienia również „wypytywanie” i „korygowanie” (np. *To było inaczej, niż mówisz*) jako czynności, które zagrażają empatii. Powinniśmy się ich wystrzegać, aby tworzyć zdrowe relacje z innymi ludźmi.

Podsumowując, uważam, iż empatia należy do jednych z najważniejszych umiejętności interpersonalnych, ponieważ pozwala nam na budowanie silnych i trwałych relacji międzyludzkich. Poziom tej zdolności może zależeć od naszych genów, środowiska, w jakim żyjemy oraz od innych czynników, jednak nie oznacza to, że nie możemy jej rozwijać. Na koniec przygotowałam kilka ćwiczeń, które mogą przyczynić się do wzrostu naszej empatii w relacjach z innymi ludźmi.

Autorskie ćwiczenia rozwijające empatię

Poćwicz rozpoznawanie i nazywanie emocji:

1. Zastanów się, jaką wskazówkę otrzymujesz od ciała, kiedy odczuwasz: złość, wstręt, smutek, radość, strach, zaskoczenie.
2. Odpowiedz na pytanie: w jaki sposób twoi bliscy okazują powyższe emocje?

Poćwicz swoją uważność:

1. W tym celu obserwuj i poddawaj analizie zachowania innych osób – przyglądaj się ich reakcjom, słuchaj, o czym mówią i zastanawiaj się, dlaczego i co takiego czują.

Poćwicz dawanie adekwatnych komunikatów zwrotnych w rozmowie:

1. Zastanów się, co mógłbyś powiedzieć osobie w poniższych zdarzeniach, spróbuj wczuć się w sytuację rozmówcy:
 - Twoja przyjaciółka mówi ci, że chłopak z nią zerwał, wiesz, że dziewczyna była w nim bardzo zakochana.
 - Twój brat obronił swoją pracę dyplomową, zdajesz sobie sprawę, że bardzo ciężko nad tym pracował.
 - Twój współpracownik ma odbyć ważną rozmowę z inwestorem, jest bardzo zestresowany.

¹ M.B. Rosenberg. (2013). *W świecie porozumiewania bez przemocy*. Warszawa: Wydawnictwo MiND, s. 96–97.

Bibliografia

- Borowiec W. (2020). *Czym jest empatia? Jak można ją ćwiczyć?* <https://emocje.pro/czym-jest-empatia-jak-mozna-ja-cwiczyc/>, [data dostępu: 16.03.2022].
- Davis M.H. (1999). *Empatia. O umiejętności współodczuwania*. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Gordon T. (1994). *Wychowanie bez porażek*. Warszawa: PAX.
- Rizzolatti G., Sinigaglia C. (2008). *Mirrors in the brain: How our minds share actions and emotions*. Oxford: Oxford University Press.
- Rosenberg M.B. (2013). *W świecie porozumiewania bez przemocy*. Warszawa: Wydawnictwo MiND, s. 96–97.
- Rostowski J. (2012). *Rozwój mózgu człowieka w cyklu życia. Aspekty bioneuropsychologiczne*. Warszawa: Difin SA.
- Rostowski J., Rostowska T. (2014). Rola systemu lustrzanych neuronów w rozwoju języka i komunikacji interpersonalnej. *Psychologia rozwojowa*, 19(2).
- Stachowicz K. (2019). Empatia. *Wszechświat*, 120(7–9), s. 147–154.
- Titchener E.B. (1909). *Experimental psychology of the thought processes*. Nowy Jork: The Macmillan Company.
- van Berkhout E.T., Malouff J.M. (2015). The Efficacy of Empathy Training: A Meta-Analysis of Randomized Controlled Trials. *Journal of Counseling Psychology*.

Czy istnieje system gestyczny w polskim rapie?

Klaudia Katarzyńska

Artykuł jest fragmentem mojej pracy licencjackiej, której celem było opisanie gestów, jakie możemy zobaczyć w wystąpieniach polskich raperów, aby sprawdzić, czy możemy mówić o zjawisku uniwersalności gestów w określonych sytuacjach komunikacyjnych czy środowiskach społecznych oraz o ich formalnej lub/i semantycznej powtarzalności. Stawiałam także pytania o relacje między wykonywanymi przez raperów tekstami a ich gestami oraz wyróżniałam takie gesty, które mają charakter interakcyjny. Były to zachowania niewerbalne realizowane podczas występów na żywo. Badania polegały na wyselekcjonowaniu fragmentów z teledysków i nagrań koncertów, na których zaobserwować możemy gesty, jakie wykonują raperzy. Do analizy wybrałam gesty czterech najpopularniejszych pod koniec roku 2020 według listy OLiS¹, polskich raperów. Na podstawie niewerbalnych zachowań raperów, sklasyfikowałam i opisałam gesty, które najczęściej się powtarzają oraz zauważyłam, że występuje jakiś system, według którego raperzy je wykonują. W artykule podam tylko przykłady omówionych szerzej w pracy gestów, aby zaprezentować omawiane zjawisko.

Rap w polskiej kulturze funkcjonuje od ponad dwóch dekad. Rozwinął się bardzo szybko na czterech kontynentach, wciąż jest żywy i dynamiczny. Rap można zobaczyć w mediach, usłyszeć na ulicach. Możemy nazwać go zjawiskiem tworzonym w ramach kultury hip-hopowej (Cimiński, Piórkowski 2016: 36). Nurt ten od samego początku istnienia w Polsce korzystał z możliwości komunikowania bez cenzury, mogąc pozwolić sobie na wolność słowa. Amerykański filozof Richard Schusterman wysunął refleksję o hip-hopie nazywając go piękną sztuką rapowania (Schusterman 1998: 281). Dla fanów jest on nie tylko gatunkiem muzyki, ale też stylem życia,

sposobem na wyrażenie swoich postaw oraz głosem pokolenia. Dynamiczne zjawisko rozprzestrzeniania się kultury rapu w ostatnich dwudziestu pięciu latach jest jednym z najistotniejszych zjawisk przemian społeczno-kulturowych w Polsce.

Na analizowanych materiałach zauważyłam, że gesty, które wykonują raperzy, są związane z tekstem, który w danym momencie przekazują. Wśród tych gestów pojawia się dużo emblematów i lustratorów. Najczęściej właśnie raperzy albo podkreślają za pomocą gestów przekaz tekstowy, nawiązują interakcję ze słuchaczami lub wykonują dość typowe dla ich stylu gesty. Sklasyfikowałam gesty raperów na dwie kategorie:

- gesty związane z mową;
- gesty niezwiązane z mową, w tym gesty interakcyjne.

Jednymi z najczęściej pojawiających się gestów podczas rapowania są emblematy. Mogą one powtarzać, zastępować lub zaprzeczać jakąś część albo całość wypowiedzi werbalnej. Zazwyczaj też używanie emblematów jest zamierzone i celowe. Emblematy najczęściej pojawiają się tam, gdzie ludzie nie mogą komunikować się za pomocą słów albo komunikację werbalną zakłóca hałas czy duża odległość między rozmówcami. Mogą one także towarzyszyć mowie (Antas 2013: 46). Dla przykładu: emblematu możemy użyć podczas pozdrawiania. Są one uważane za gesty najłatwiejsze do zrozumienia.

¹ OLiS – oficjalna lista sprzedaży detalicznej polskiego Związku Producentów Audio-Video, istniejąca od 23 października 2000 roku.

Przykład emblematu:

Ilustracja 1:

https://www.youtube.com/watch?v=Ze7H_MEQVb8, [data dostępu: 30.05.2021].

Raper Pezet, kiedy wykonuje przedstawiony na ilustracji gest, rapuje słowa: *co robisz w wolnym czasie?* Gest, który wykonuje, to wskazywanie palcem wskazującym prawej ręki na zewnętrzną stronę lewego nadgarstka. Zazwyczaj właśnie na lewym nadgarstku nosimy zegarek. Możemy zauważyć tutaj przykład emblematu. Gest jest silnie powiązany z warstwą słowną rapowanego tekstu. W tym przypadku będzie to odniesienie do czasu, którego metonimią jest zegarek noszony na lewym nadgarstku. Raper kieruje uwagę odbiorców na przekaz, werbalną wypowiedź w konkretnej chwili. Wydaje się, że ten czytelny emblemat był wykonany intencjonalnie. Znak zwraca uwagę odbiorcy na upływ czasu (Jarząbek 2016: 216).

Ilustratory to gesty, które są bezpośrednio związane z mową. Służą do zilustrowania tego, co zostało już powiedziane werbalnie. Bogactwo ilustratorów jest ogromne: najczęściej dostarczają one dodatkowych (często przestrzennych) ilustracji w formie naddanych efektów semantycznych (Antas 2013: 46).

Przykład ilustratora:

Ilustracja 2:

<https://www.youtube.com/watch?v=FeJVBmp4EPw>, [data dostępu: 30.05.2021].

Quebonafide na tym przykładzie przykłada palce wskazujące obu dłoni do oczu, zasłaniając lub zamykając je. Rapuje w tym czasie: ludzie mieli gruby obłęd w oczach. Podkreśla rapowany tekst, pokazując go za pomocą ilustratora, wskazuje palcami na swoje oczy.

Analizując zgromadzony materiał, zaobserwowałam gesty, które najczęściej powtarzają się podczas rapowania, a nie są związane z wykonywanym przez raperów tekstem. Najczęściej jest to po prostu bardzo dynamiczna gestykulacja rękami i dłońmi, przypominająca batutowanie. Antas pisze o gestach batutowych: głównym wyróżnikiem tych gestów są ich cechy kinetyczne – oznacza to, że do zdefiniowania ich nie jest potrzebny kontekst wypowiedzi (Antas 2013: 66). Przestrzeń gestyczna znajduje się przed klatką piersiową. Może być to sposób ekspresji emocji, które towarzyszą im podczas występu. Tytuł, który nadałam mojej pracy, może się do tego odnosić. Raperzy chcą być w pewien sposób zauważeni, tak podkreślają swój krzyk do społeczeństwa, do słuchaczy, co jest mocnym zaintonowaniem i podkreśleniem przekazu.

W czasie rapowania możemy także często zauważyć gesty wykonywane palcem wskazującym – deiksy. Palec wskazujący wyciągnięty w górę krąży, zatacza abstrakcyjne koła. Zauważyłam tutaj metaforyczne podobieństwo do nawijania. Z jednej strony symbolizowanie nawijania czegoś na palec wskazujący, czyli czynności, a z drugiej odniesienie do metaforycznej idei nawijania jako

szybkiego, długiego i bez przerw wypowiadania słów. Antas opisuje także skojarzenie co do metafory krążenia wokół jakiegoś tematu: metaforyczna idea krążenia wokół tematu obrazowana jest dosłownie przez wysunięty w górę wskazujący palec krążący w kółko, co unaocznia, że metafora ta mówi o chodzeniu wokół tematu (środku) i niewchodzeniu weń, czyli niedotykanu go fizycznie (Antas 2013: 189). Być może będzie to także w utworach raperów krążenie wokół różnych tematów, które często powtarzają się, co może mieć na celu utrwalenie przekazu.

Gesty wprowadzające interakcje między nadawcą a słuchaczami pojawiają się na każdym koncercie czy wystąpieniu publicznym raperów. Gesty interakcyjne służą oddaniu relacji nadawcy i odbiorcy i pomagają regulować i organizować sam tok wypowiedzi (Knapp, Hall 1997: 336). Zachęcają publiczność do reakcji, mają wciągnąć odbiorcę do aktywnego uczestnictwa w wydarzeniu. Wykonawca wykazuje się charyzmą i zaangażowaniem nie tylko w wykonywanie utworu, ale także w kontakcie z słuchaczami. Jednymi z najbardziej charakterystycznych gestów wykonywanych podczas koncertów raperów są: klaskanie, wyciąganie jednej lub obu dłoni ku górze, trzymanie rąk wyciągniętych w stronę publiczności.

Podczas pisania mojej pracy zauważyłam, że gesty wybranych przeze mnie polskich raperów okazały się bardzo szerokim zagadnieniem do zbadania. Można klasyfikować je i porównywać na wiele sposobów, łącząc z naukowym podejściem do komunikacji pozawerbalnej. Są powiązane ze specyfiką kultury hip-hopu, jej genezą i rozwijaniem się w Polsce. Raperzy na analizowanych przeze mnie nagraniach gestykulowali zawsze za pomocą rąk. Wśród gestów wykonywanych przez raperów, występowały takie, które miały związek z mową. Istnieją zatem relacje pomiędzy wykonywanymi przez raperów tekstami a gestami, które w tym

samym czasie wykonują. Jednak zaobserwowałam także gesty niezwiązane z mową, które są bardzo charakterystyczne dla rapu. Realizowane są dynamicznie oraz są podobne i powtarzają się u raperów, których zachowania były przedmiotem analiz. Nie odnoszą się one do werbalnej warstwy wystąpień. Są one bardzo spontaniczne, związane z muzyką i rytmem.

Uważam, że możemy mówić o zjawisku uniwersalności gestów w określonych sytuacjach komunikacyjnych czy środowiskach społecznych oraz o ich formalnej lub/i semantycznej powtarzalności. Jednak jest on bardziej rozbudowany niż przedstawiłam to w swoich badaniach, ponieważ polska scena muzyczna związana z rapem jest coraz bardziej różnorodna i bardzo szybko się rozwija, co skutkuje tym, że pojawia się coraz więcej raperów, a każdy z nich wnosi do niej swoje charakterystyczne gesty i zachowania niewerbalne. Natomiast już po analizie gestów czterech wybranych raperów można już zauważyć, że pewne gesty się u nich powtarzają i są charakterystyczne dla tego gatunku muzycznego.

Bibliografia

- Antas J. (2013). *Semantyczność ciała. Gesty jako znaki myślenia*. Łódź.
- Cimiński P., Piórkowski P. (2016). *Młodzi ulicy i młodzi kreatywni. Idee, wartości, aspiracje, Stare Miasto*.
- Collins A. (2002). *Mowa ciała. Co znaczą nasze gesty?* Warszawa.
- Jarząbek K. (2016). *Słownik mowy ciała Polaków*. Katowice.
- Katarzyńska K. (2021). *Ukryty w geście krzyk – typy i funkcje gestów towarzyszących rapowaniu*. Promotor: dr Izabela Kraśnicka. Uniwersytet Jagielloński.
- Knapp M.L., Hall J.A. (2000). *Komunikacja niewerbalna w interakcjach międzyludzkich*. Wrocław.
- Schusterman R. (1998). *Estetyka pragmatyczna. Żywe piękno i refleksja nad sztuką*. Wrocław.

Metafora multimodalna. „Dwoje ludzi” Iwony Chmielewskiej

Weronika Jarzębak

W naszym życiu pojawiają się doświadczenia, które trudno wyrazić słowami, a może należałoby powiedzieć, że trudno mówić o nich dosłownie. W takich sytuacjach z pomocą przychodzą nam *metafory pojęciowe*, które (w ujęciu kognitywnym) służą wyjaśnianiu jednego pojęcia w kategoriach drugiego. To pierwsze ma zazwyczaj charakter bardziej abstrakcyjny i stanowi tak zwaną *domenę docelową (A)*, natomiast drugie odnosi się do naszego codziennego doświadczenia i określa się je mianem *domeny źródłowej (B)*, np. ŻYCIE (A) TO PODRÓŻ (B). W tradycyjnym rozumieniu pojęcie metafory odnosiło się do komunikatów językowych, zatem mających charakter monomodalny. Współcześnie zwraca się jednak uwagę na możliwość tworzenia metaforycznych przekazów *multimodalnych*, w których domena źródłowa i docelowa zostają wyrażone za pomocą dwóch różnych trybów semiotycznych, np. odpowiednio słowa i obrazu.

Pozycją, na którą chciałabym zwrócić uwagę, w świetle rozważań nad metaforą multimodalną, jest książka autorstwa Iwony Chmielewskiej „Dwoje ludzi”. To poetycka, słowno-obrazowa historia o pięknie i złożoności ludzkich relacji – nasyconych słodyczą zjednoczenia, niekiedy gorzkimi kroplami zranienia – a czasem tymi dwoma składnikami równocześnie. Jeden ze skomponowanych przez Chmielewską opisów relacji jest następujący: „Czasem ludzie łączą się / z sobą na stałe / jak naczynia w klepsydrze. / Podczas gdy jedno z nich daje, / drugie przyjmuje. / A potem odwrotnie”¹. Przytoczona fraza to przykład *metafory okazjonalnej*², czyli takiej, która zrodziła się jako

efekt twórczej wyobraźni – konceptualizacji wybranego aspektu związku. W sposób schematyczny można by ją przedstawić następująco: ZWIĄZEK (A) TO KLEPSYDRA (B). Metafora ta zakłada, że partnerzy mogą się wzajemnie „napępniać”, czyli została oparta się na schemacie POJEMNIKA³. Domenę źródłową stanowi klepsydra, a konkretnie jej następujące właściwości:

- 1) budowa – dwa połączone ze sobą naczynia;
- 2) zawartość (woda lub piasek) – dynamicznie zmieniająca położenie. W świetle tej metafory związek to trwałe zespolenie dwojga osób, między którymi występuje nieustanna wymiana darów. Odnosząc tę metaforę do doświadczenia, na przykład wiedzy o istnieniu różnego rodzaju klepsydr (wodnych/piaskowych) jesteśmy w stanie niuansować informacje dotyczące charakteru relacji: niektóre rozwijają się spokojnie, krok po kroku – kropla po kropli, inne przypominają raczej burzę piaskową. Ponadto stała kontrola upływającego czasu wymaga nieustannego odwracania klepsydry – współpracy obu jej części. Jeśli tylko jedno z jej naczyń jest wypełnione, podczas gdy drugie pozostaje puste, oznacza to, że przestała ona spełniać swoją funkcję czasomierza. Podobna dysproporcja w związku wskazuje, że „skończył się jego czas”.

Te informacje przekazuje nam warstwa werbalna metafory, natomiast całą resztę dopowiada obraz. Na analizowanej rozkładówce widzimy cztery klepsydry⁴, które symbolicznie ukazują różne koncepcje tworzenia związków – to, w jaki sposób dwoje ludzi może się wzajemnie dopełniać. Trudno jednoznacznie określić zawartość każdej z nich, dlatego w tym miejscu

¹ Analizowaną rozkładówkę można zobaczyć pod następującym linkiem: <http://terapia-mrozik.pl/dwoje-ludzi-iwona-chmielewska/>, [data dostępu: 04.02.2022].

² B. Kuryłowicz. (2017). Idiosyl a metafora pojęciowa. W: „Socjolekt – idiolekt – idiosyl: historia i współczesność”. Białystok, s. 124.

³ Por. Ibidem, s. 126.

⁴ Z uwagi na ograniczoną objętość artykułu zostaną w nim omówione jedynie trzy z czterech klepsydr. Temat ten planuję rozwinąć w tworzonej obecnie pracy magisterskiej.

uczciwie przyznam się do przyjęcia własnego punktu widzenia, będącego wypadkową moich zdolności poznawczych, doświadczenia i odczuć.

Wewnątrz górnego naczynia pierwszej klepsydry widzę pustynię. Piasek, który wydaje się być jednolitą masą, staje się coraz bardziej rozdrobniony, w miarę zbliżania się do drugiego naczynia. Po chwili okazuje się, że to nie ziarna piasku, ale gwiazdy błyszczące na nocnym niebie. Zastanawiam się, jaki los je spotka po odwróceniu klepsydry: czy staną się zwyczajnym piaskiem, pyłem unoszonym przez wiatr? Może naprawdę tak jest, że to, co odpychające i pogardzane może okazać się czymś zachwycającym i pięknym, jeśli tylko spotka swoje niebo, na którym będzie mu dane rozbłysnąć?

Podobny model relacji przedstawia klepsydra usytuowana poniżej. W jej górnej części można zobaczyć garść ziaren, trudnych do zidentyfikowania. Niektórym z nich udało się precyzyjnie do dolnego naczynia i wkrótce wpadną w glebę. Inne ziarna, które znalazły się tu wcześniej, już wyrosły – ukazały w pełni, w postaci pięknych, białych róż. „Podczas gdy jedno z nich daje, drugie przyjmuje”: opisana ilustracja symbolicznie wyraża tekst, nadając konkretną formę ogólnej zasadzie. Pewien twórczy potencjał, drzemiący w człowieku w postaci ziarna, może się objawić, gdy ktoś inny zechce go dostrzec i przyjąć.

Najbardziej zintegrowana z tekstem jest klepsydra znajdująca się po prawej stronie. Został w nią wkomponowany obraz przedstawiający ludzkie dłonie, splatające się w uścisku. Tu również spotykamy pewnego rodzaju symetrię: niebo skrapla się w bezkresny ocean, podczas gdy ten rozlewa się w nieboskłon. Między tymi dwiema rzeczywistościami powstaje harmonia, mimo że są od siebie tak oddalone, nie mogą bez siebie istnieć – podobnie jak tytułowi „Dwoje”. Autorka wplotła wspomnianą klepsydre w warstwę tekstową, pomiędzy „(...) drugie przyjmuje” a „potem odwrotnie”, a ponadto przedstawiła ją w momencie odwracania, dzięki czemu osiągnęła efekt dynamizmu, co ożywiło całą metaforę multimodalną. Wrażenie ruchu, w przeciwieństwie statycznych pozycji pozostałych obiektów, przypomina, iż wszystkie opisane interakcje

między partnerami mają charakter wciąż dokonującego się procesu.

Na koniec warto zastanowić się nad zasadnością określenia omawianej kompozycji mianem metafory multimodalnej. W tym celu należy rozważyć, czy poszczególne komunikaty mogłyby istnieć samodzielnie, zachowując złożony sens całego przekazu. Powyższa analiza tekstu potwierdza, że jest on zrozumiały bez użycia obrazu. Jednakże dopiero wizualne reprezentacje słownej metafory pozwalają odnieść jej abstrakcyjne znaczenie do konkretnego doświadczenia. Podobnie obrazy – same w sobie również stanowią skończone dzieło, natomiast ich zrozumienie byłoby utrudnione bez treści wyrażonych w formie werbalnej, ponieważ to tekst wyznacza kierunek interpretacji obrazu. Ścisły związek między tymi dwoma sposobami przekazu prowadzi do nadbudowy znaczeniowej – nie jest sumaryczną sumą poszczególnych składników komunikatu, ale pewną nową jakością⁵. Omówiony przykład stanowi spójną znaczeniowo całość, którą należy czytać globalnie, bez izolowania poszczególnych komponentów.

Gdyby ktoś z Czytelników chciał na własne oczy się przekonać, co kryje każda z klepsydrami oraz w jaki sposób Iwona Chmielewska stosuje narzędzie metafory multimodalnej w swojej twórczości zachęcam, by sięgnął do całości utworu „Dwoje ludzi” oraz innych książek autorki.

Bibliografia

- Kuryłowicz B. (2017). Idiosyl a metafora pojęciowa. W: U. Sokólska (red.), „Socjolekt – idiolekt – idiosyl: historia i współczesność”. Białystok, s. 123–132.
- Lakoff G., Johnson M. (1980). *Metafory w naszym życiu*. Chicago.
- Maćkiewicz J. (2017). Badanie mediów multimodalnych – multimodalne badanie mediów. *Studia Medioznawcze. Media Studies*, 2(69), s. 33–42.
- Winiarska J., Załazińska A. (2019). Ucieleśnienie języka – rola zmysłów i percepcji w komunikacji multimodalnej. W: J. Winiarska, A. Załazińska (red.), „Widzieć – rozumieć i komunikować”. Kraków, s. 7–28.

Niewerbalne aspekty kłamstwa – analiza niewerbalnej płaszczyzny przekazu towarzyszącego kłamstwu

Piotr Borkowski

Celem niniejszego artykułu jest zaprezentowanie zarysu problematyki kłamstwa w trzech aspektach. W pierwszej kolejności zostanie omówione pojęcie kłamstwa. W drugiej części pracy czytelnik zostanie zaznajomiony z powszechnymi przekonaniem i mitami dotyczącymi niewerbalnych oznak kłamstwa, ze szczególnym uwzględnieniem płaszczyzny niewerbalnej. W ostatniej części pracy, celem zwiększenia świadomości czytelnika o czynności kłamstwa, autor omówi cztery możliwe techniki kłamania oparte na przekazywaniu niewerbalnym.

Zgodnie z definicją Paula Ekmana w *Kłamstwie i jego wykrywaniu* kłamstwem jest intencjonalne wprowadzenie w błąd drugiej osoby, bez uprzedzenia jej o zamiarze takiego zachowania¹. Takie rozumienie kłamstwa prowadzi do kilku istotnych konkluzji. Po pierwsze kłamstwo jest intencjonalną oraz świadomą czynnością opartą na działaniu². Po drugie w swojej definicji Paul Ekman, poprzez sformułowanie „wprowadzenie w błąd”, uwidacznia dwie podstawowe i nad wyraz zasadne techniki kłamstwa, do których można przyporządkować wiele technik pojawiających się w literaturze, tj. *falszowanie* i *ukrywanie*. Według Ekmana *falszowanie*, odnosi się do poświadczenia nieprawdy tj. przekazania jako prawdy informacji niezgodnej ze stanem rzeczywistym. Natomiast *ukrywanie* polega na wstrzymaniu się, przez kłamcę, od przekazania jakiejś informacji. W rezultacie nie mówiąc niczego nieprawdziwego można dopuścić się kłamstwa np. poprzez przemilczenie pewnej istotnej kwestii. Wreszcie, po trzecie należy wskazać na ostatni człon definicji Ekmana tj. uprzedzenie rozmówcy o zamiarze okłamania go. W ten sposób kłamcą nie jest aktor

na scenie teatru, przekonujący publiczność, że jest Konradem – żaden z odbiorców spektaklu, o czym świadczy zakup biletu, nie oczekuje, że zobaczy „prawdziwego” Konrada. W rezultacie nie jest to kłamstwo. Wreszcie uwidacznia się tutaj aspekt kulturowy. Zdaje się, że należy go rozpatrywać, także z punktu widzenia modelowego obywatela lub członka danej kultury znajdującego się w konkretnej sytuacji faktycznej. Dlatego z oczywistych powodów, w kulturze anglosaskiej, niezgodna z prawdą odpowiedź na pytanie „How are you?” nie może zostać poczytana za kłamstwo. W przypadku kultury polskiej, należałoby inaczej taką sytuację zakwalifikować.

Rozważywszy już, czym jest kłamstwo, należy wskazać na jego oznaki – *błędy* kłamiącego, na których bazują techniki wykrywania kłamstwa. W uproszczeniu oznaki kłamstwa można podzielić na werbalne i niewerbalne, a ze względu na ich siłę lub doniosłość na *wskazówki* lub *przecieki*. Aldert Vrij w swojej książce pt. *Detecting lies and deceit* wskazuje na obiektywne i subiektywne oznaki kłamstwa, co zostało zobrazowane w Tabeli³.

¹ P. Ekman. (2001). *Kłamstwo i jego wykrywanie*, s. 40.

² Wydaje się, że należałoby uzupełnić to o zaniechanie tj. zamierzony brak działania w określonym kierunku np. celowe niewyprowadzenie z błędu drugiej osoby.

³ Opracowane na podstawie A. Vrij. (2008). *Detecting Lies and deceit. Pitfalls and Opportunities*. UK, s. 138.

Obiektywne i subiektywne wskaźniki oszustwa	
Obiektywne (prawdziwe) wskaźniki	Subiektywne wskaźniki (przekonania)
Podwyższony ton głosu, długość pauz, liczba ilustratorów, liczba gestów rąk lub dłoni, liczba gestów nóg, negatywne wypowiedzi, natychmiastowość reakcji, długość odpowiedzi, prawdopodobność wy tłumaczenia.	Podwyższony ton głosu, błędy językowe, zawahania, długość pauz, wpatrywanie się (z ang. <i>gaze</i>), gesty samo-dotykowe, liczba gestów rąk lub dłoni, liczba gestów nóg, zmiany pozycji, mruganie, natychmiastowość reakcji, prawdopodobność wy tłumaczenia, spójność, sprzeczność wypowiedzi.

Opracowanie własne na podstawie A. Vrij. (2008).
Detecting Lies and deceit. Pitfalls and Opportunities.
 UK, s. 138, tłumaczenie własne.

To, co jest istotne przy badaniu wskazówek kłamstwa to to, że techniki wykrywania kłamstwa bazują na badaniu zachowań kłamców, które stanowi odchylenie od normy tzw. *base line* lub *cognitive base line* tj. zwyczajnego zachowania danej osoby. Zatem już samego rodzaju anormalne zachowania danej osoby mogą stanowić oznaki kłamstwa – patrz kolumna pierwsza tabeli. Jednakowoż dla czytelnika niniejszego artykułu obiektywne (prawdopodobne i potwierdzone przez badania) oznaki kłamstwa nie niosą praktycznego znaczenia z kilku względów. Po pierwsze w znaczącej mierze badania te wskazują na niezwykle skomplikowane oznaki możliwego kłamstwa. Przykładowo, w odniesieniu do żrenic inne znaczenie wykażą ruchy wertykalne lub horyzontalne (inaczej należy interpretować ruch z lewej na prawą a inaczej z prawej na lewą), a co innego zawiśnięcie wzroku w dalszej przestrzeni. W rezultacie znaczenie ww. informacji, które są trudne do przyswojenia i natychmiastowego zastosowania w praktyce tj. na potrzeby danej

chwili jest niewielkie. Dopóki kłamiący nie znajduje się przed dobrej jakości kamerą lub przed specjalistą z zakresu wykrywania kłamstwa ich wartość jest wątpliwa. Po drugie, co zdaje się być najważniejsze, sami badacze, którzy przekonują o skuteczności swoich metod, często są sprzeczni pomiędzy sobą, co do prawdziwości danych oznak kłamstwa⁴. W rezultacie tym, co jawi się jako istotne są dane zawarte w kolumnie drugiej tabeli – subiektywne oznaki kłamstwa tj. takie zachowania lub czynniki, którym zwykli obywatele kultury zachodniej przypisują znaczenie oznak kłamstwa tzn., że dana osoba może kłamać. Należy nadmienić, że jeżeli prawdziwie są to powszechnie uznawane oznaki kłamstwa, to wedle takich jest się ocenianym w codziennej praktyce. Omówienie wskazówek niewerbalnych nie byłoby pełne bez wspomnienia o wariografie. Obalenie mitu „niezawodnego” wariografu nie jest celem niniejszej pracy, dlatego jedynie zdawkowo należy wskazać, że jednym z argumentów świadczących przeciwko temu urządzeniu jest brak powiązania badanej reakcji organizmu z bodźcem za nią odpowiedzialnym. Przykładowo, jeżeli, podczas przesłuchania wariografem do pomieszczenia śledczego wejdzie atrakcyjna dla przesłuchiwanego sekretarka oficera policji, to wariograf może wykazać pobudzenie przesłuchiwanego w różnej postaci, bezpodstawnie powiązać reakcję z pytaniem (jako prognozowanym bodźcem) i postawić go w niekorzystnej sytuacji. Zatem podstawą analiz kłamstwa według niektórych metod jest odpowiednie powiązanie bodźca z reakcją oraz poprawna interpretacja całego procesu, jako całość w kontekście sytuacyjnym. Wg. Ekmana żaden pojedynczy i wybiórczy gest nigdy nie może być całkowitą i pewną oznaką, że dana osoba kłamie.

Pierwszą omawianą metodą kłamania w oparciu o płaszczyznę niewerbalną może być *technika Stanisławskiego*. Jest ona używana przez aktorów do wzbudzania i fałszowania emocji. Założeniem tej techniki jest przywołanie w naszym umyśle sytuacji z przeszłości, która jest związana

⁴ Jedynie przykładowo por. chociażby P. Ekman i A. Vrij na temat znaczenia *błędy językowych*, lub por. P. Ekman i

H.A. Sackeim na temat znaczenia *asymetryczności ekspresji mimicznych*.

z emocją, którą chcemy wywołać i zafałszować⁵. Ponowne przywołanie i przeżycie historii ma być bodźcem, który uaktywni pożądaną emocję. Do wzbudzenia pożądanego uczucia należy wg tej techniki wczuć się w daną sytuację tj. dokładnie ją odwzorować w naszym umyśle. Można to zrobić w oparciu o podstawowe pięć zmysłów (dotyk, węch, słuch, wzrok i smak) oraz poprzez odpowiedź na pytania typu: „Jak się wtedy czułem”, „Gdzie byłem”. Należy zwrócić uwagę, że wiele mnemotechnik ułatwiających zapamiętywanie jest opartych właśnie o kodowanie w oparciu o zmysły. W przypadku odpowiedniego wczucia się w historię istnieje możliwość wyzwolenia szczerej emocji danego typu. W oczywisty sposób wywołana emocja wpływa na komunikację niewerbalną osoby ją stosującą w szerszym zakresie niż jest w stanie zrobić to świadomie. Wynika to ze sposobu działania emocji, która jednocześnie uaktywnia kilka płaszczyzn przekazu, w tym głównie: prozodia, mimika i gestykulacja.

Drugą metodą kłamstwa jest technika odwrotna do tej zaproponowanej przez Stanisławskiego. Badania (por. Ekman 2003) wskazują, że wykonanie ruchów mięśni twarzy odwzorowujących naturalne ułożenie mięśni, które jest charakterystyczne podczas odczuwania danej emocji może wzbudzić w nas właśnie tę emocję. Pozostawiając tematykę mimiki należy wskazać na praktyczne zastosowanie tej metody w odniesieniu do postawy całego ciała. W konsekwencji takie czynności jak: wyprostowanie postawy, ruchy okrężne karku, ramion, bioder, kolan i kostek doprowadzą do relaksacji napięć ciała oraz pobudzą krążenie. Uzyskane w ten sposób odprężenie fizyczne może przełożyć się na stan psychiczny lub emocjonalny, co sprawi, że wykonujący ćwiczenia stanie się bardziej zrelaksowany i przekonujący przed aktem kłamania lub wręcz przeciwnie, poprzez wykonanie odpowiednich ruchów lub pozycji ciała możemy wprowadzić się w nastrój związany z uczuciami negatywnymi. Stosowanie tych dwóch

metod jest szczególnie niebezpieczne dla okłamывanego i utrudnia obronę przed kłamstwem.

Trzecia omawiana technika odnosi się do oczu. Zwyczajowym zachowaniem kłamcy jest unikanie dłuższego kontaktu wzrokowego w obawie przed przyłapaniem na nieszczeroci⁶. Analogicznie, kontakt wzrokowy wpływa na wiarygodność oraz dodatkowo na odbiór nadawcy komunikatu, jako osoby pewnej siebie. Być może jest to związane, z faktem, że brak lub niski stopień kontaktu wzrokowego jest powszechnie uważany za oznakę nieszczeroci. W odniesieniu do tej metody należy wskazać na dwie istotne informacje. Po pierwsze, nadużywanie kontaktu wzrokowego może prowadzić do dyskomfortu odbiorcy. Po drugie, zawieszenie wzroku w dalszej przestrzeni może być przesłanką wiarygodnego „przypominania sobie” informacji.

Czwartą omawianą metodą jest fałszowanie poprzez gestykulację. Pomijając kwestię ilustratorów, które nie są brane pod uwagę przez modelowego odbiorcę (a odnośnie, których można zaproponować przynajmniej jedną metodę), należy wskazać na fałszywe wykonywanie emblematów np. gestu złożenia ręki na sercu, oznaczającego prawdomówność, czy kciuka uniesionego w dół lub górę. Istnieje możliwość wyuczenia się wykonywania określonych gestów na zasadzie pamięci mięśniowej poprzez praktykę co pozwala na swobodne konstruowanie angażującego komunikatu werbalnego. Taka technika nie jest niezawodna i możliwa do rozpoznania z kilku względów. Po pierwsze brak zintegrowania gestu w czasie z przekazem werbalnym tj. wykonanie gestu następnie w stosunku do słów może świadczyć o kłamstwie. Po drugie brak płynnego wykonania gestu może świadczyć, że ruch był pozorowany. Po trzecie, należy wskazać, że brak spójności i zintegrowania gestu z pozostałymi elementami płaszczyzny niewerbalnej, może być wskazówką kłamstwa. Zatem uważna obserwacja

⁵ Jest to kłamstwo, ponieważ emocja jest wzbudzana w sposób fałszywy.

⁶ Paul Ekman Group. (2015). *5 Signs of Lying That Aren't as Foolproof as You'd Think*.

<https://www.paulekman.com/blog/signs-of-lying/>, [data dostępu: 20.02.2022].

gestykulacji interlokutora, może pozwolić na obronę przed kłamstwem.

W pozostałym zakresie należy również wskazać, że, w ocenie autora, próby niewerbalnego wprowadzania w błąd mogą być prowadzone z umiarkowaną skutecznością, co jest dobrą wiadomością. Podczas, gdy już samo kłamstwo, zwłaszcza na poziomie werbalnym jest czynnością intelektualnie angażującą, konieczność świadomego kontrolowania wszystkich zachowań jest nader utrudniona. Liczba zmiennych jest po prostu zbyt duża, co jednak nie przeszkadza kłamcom w zastosowaniu z powodzeniem w praktyce tylko jednego lub kilku technik lub sposobów zachowania. W ocenie autora zastosowanie już jednej lub dwu technik lub sposobów zmiany zachowania może wpłynąć na wiarygodność i przyjęcie kłamstwa przez okłamywanego. W tym zakresie trzeba jednak podkreślić istnienie możliwości wykrycia kłamstwa, które zostały wskazane w poprzedniej części artykułu. W dodatku wiele z technik kłamstwa niesie ze sobą ryzyko, jakim są tzw. skutki uboczne np. *technika Stanisławskiego*, pozostawia kłamcę pod wpływem wzbudzonych emocji przez czas dłuższy niż jest to konieczne, po drugie wyuczenie gestów na zasadzie pamięci mięśniowej, jako nawyku, działa tylko w odniesieniu do konkretnej części ciała, przez co istnieje możliwość wystąpienia niespójności przekazu w stosunku do innych elementów z płaszczyzny niewerbalnej i wyjście kłamstwa na jaw, wreszcie mówienie niższym tonem głosu może wzbudzić zaufanie, ale może także uszkodzić struny głosowe kłamiącego.

Konkludując, zgodnie z definicją Ekmana kłamstwem jest akt celowego wprowadzenia w błąd innej osoby bez uprzedzenia jej o takim zamiarze. W artykule omówiono pewne niewerbalne aspekty i wskazówki kłamstwa, które często są badane na podstawie odchyleń od normy

tzw. *base line*. W kolumnie drugiej tabeli zostały zamieszczone niewerbalne zachowania, które są powszechnie utożsamiane z kłamstwem. Jedną z oznak kłamstwa mogą być zachowania nietypowe dla danej osoby. Ponadto należy wskazać, że brak zachowania spójności przekazu pomiędzy elementami płaszczyzny niewerbalnej i werbalnej może być kolejną oznaką kłamstwa. Podczas użycia niektórych technik fałszowania spójność przekazu wszystkich elementów płaszczyzny niewerbalnej wydaje się wątpliwa do uzyskania, co może ułatwić obronę przed kłamstwem. Jednak w dominującej mierze sfery życia codziennego okłamywanymi nie są osoby specjalizujące się w wykrywaniu kłamstwa. Stosowanie określonych technik wiąże się z szansami oraz ryzykiem. Zatem sam fakt intelektualnego zaangażowania kłamcy przy konstruowaniu przekazu werbalnego jest jedną z szans okłamywanej osoby na obronę przed kłamstwem.

Bibliografia

- Borkowski P. (2020). *Kłamstwo i jego wykrywanie na podstawie analizy ekspresji mimicznych. Analiza materiału z przesłuchania śledczego Stephanie Lazarus*. Uniwersytet Jagielloński.
- Ekman P. (1980). Asymmetry in Facial Expression. *Science*, 209, s. 833–834.
- Ekman P. (2003). *Emotions Revealed. Recognizing faces and feelings to improve communication and emotional life*.
- Ekman P. (2001). *Kłamstwo i jego wykrywanie w biznesie, polityce i małżeństwie*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Paul Ekman Group. *Nonverbal communication and deception*. <https://www.paulekman.com/blog/nonverbal-communication-and-deception/>, [data dostępu: 20.02.2022].
- Paul Ekman Group. (2015). *5 Signs of Lying That Aren't as Foolproof as You'd Think*. <https://www.paulekman.com/blog/signs-of-lying/>, [data dostępu: 20.02.2022].
- Vrij A. (2008). *Detecting Lies and deceit. Pitfalls and Opportunities*. UK: John Wiley & Sons Ltd.

Sprawozdanie z Pierwszego Wspólnego Spotkania Seminariów UAM i UJ z Badań nad Gestem i Komunikacją

Kinga Srokosz

8 kwietnia 2022 roku odbyło się Pierwsze Wspólne Seminarium Studenckie Uniwersytetu Adama Mickiewicza i Uniwersytetu Jagiellońskiego w ramach cyklu spotkań Mowa Gestu/Gesture Talks. Przedsięwzięcie łączy ponad 20 małych projektów badawczych związanych z tematyką szeroko pojętej komunikacji i gestu.

Spotkanie dało Studentom i Studentkom z kierunków Język polski w komunikacji społecznej Wydziału Polonistyki UJ oraz Wydziału Anglistyki UAM możliwość porozmawiania o tematach swoich prac dyplomowych, podzielenia się refleksjami na temat badań nad komunikacją zarówno werbalną, jak i niewerbalną, oraz stworzyło idealny grunt do wymiany doświadczeń między badaczami i badaczkami. Celem współpracy polonistów i anglistów, oprócz wzajemnej inspiracji, jest przede wszystkim popularyzacja wiedzy na temat badań nad gestem.

Przedstawiciele i Przedstawicielki seminariów łączyli się za pomocą platformy Zoom, a dzięki staraniom Studentów i Studentek UAM specjalizujących się w tłumaczeniach konferencyjnych, prezentacji można było odsłuchać w języku polskim i angielskim.

Opiekę nad projektem sprawują dr Izabela Kraśnicka (UJ) oraz dr Anna Jelec (UAM). Dzięki ich uprzejmości Członkowie i Członkinie Koła Naukowego Komunikacji UJ mieli możliwość wzięcia udziału w wydarzeniu i zapoznania się z nowymi, ciekawymi koncepcjami młodych badaczy i badaczek. Serdecznie gratulujemy Organizatorom oraz Prelegentom i Prelegentkom!

Do wglądu zamieszczamy streszczenia prac dyplomowych oraz program spotkania.

Streszczenia:

Siatkarskie rozmowy. Niewerbalne sposoby komunikowania zawodników i sędziów

Karolina Górecka

SŁOWA KLUCZOWE: gesty emblematyczne, komunikacja niewerbalna, siatkarze

Przedmiotem pracy licencjackiej jest rekonstrukcja repertuaru niewerbalnych komunikatów używanych przez zawodników i sędziów biorących udział w meczu piłki siatkowej. Komunikowanie w tej sytuacji jest o tyle specyficzne, iż ze względu na reguły gry i tłumy skandujących kibiców, odbywa się wyłącznie za pomocą gestów. Zaobserwowane gesty zawodników i sędziów mają charakter emblematyczny, co oznacza, że w określonej sytuacji mogą zastąpić słowo lub frazę i w ten sposób funkcjonują jako czytelne znaki o określonym znaczeniu wewnątrz danej grupy. Materiał badawczy stanowią dostępne w internecie nagrania meczów piłki siatkowej oraz mecze siatkówki plażowej. Zaobserwowane u sędziów gesty są ściśle skodyfikowane i znane w środowisku interesującym się tym sportem, przy czym gesty zawodników jako indywidualne i umowne są niekiedy trudne do wyjaśnienia, ponieważ ich znaczenie może być zrozumiałe jedynie dla drużyny ich używającej. W pracy, do analizy komunikatów niewerbalnych zaobserwowanych w materiałach, wykorzystano metodę opisu gestów, którą w książce pt. „Schematy myśli używane w gestach” zastosowała Aneta Załazińska (2001).

Bibliografia:

Załaźńska A. (2001). *Schematy myśli wyrażane w gestach*. Kraków: Universitas.

Wulgaryzmy jako wyraz ekspresji emocji

Maksymilian Szwaja

SŁOWA KLUCZOWE: wulgaryzmy, ekspresja emocji, Strajk Kobiet

Moja praca dotyczy językoznawczej analizy polskich wulgaryzmów jako elementu ekspresji emocji. W pracy odnoszę się do bieżących wydarzeń społeczno-politycznych, przede wszystkim do Strajku Kobiet, który wywołał niemałe kontrowersje zarówno w świecie polityki, jak i mediów. Z tego powodu scharakteryzowałem dyskurs medialny, uwzględniając

OK! O komunikacji

przy tym m.in. język polityków, a także użytkowników mediów społecznościowych, by zanalizować zmiany zachodzące w języku. Ponadto skupiam się na funkcjach wulgaryzmów, głównie funkcji ekspresywnej. Dokonałem analizy wulgaryzmów wyrażanych zarówno werbalnie, jak i niewerbalnie, np. przy pomocy gestów czy charakterystycznych ośmiu gwiazdek. Analizowane przeze mnie wulgaryzmy w znacznej części pochodzą z transparentów ze Strajku Kobiet. W celu pogłębienia analiz przeprowadziłem ankietę internetową, której celem było przedstawienie korelacji między akceptacją użycia wulgaryzmów w przestrzeni publicznej a akceptacją samego zjawiska społecznego Strajku Kobiet.

Wymowne spojrzenie. Semantyka frazeologizmów gestycznych w dialogu

Marta Marciniak

SŁOWA KLUCZOWE: gest, frazeologizm, dialog, multimodalność

Praca zawiera omówienie semantyki frazeologizmów gestycznych występujących w dialogu. W celu analizy semantyki multimodalnych całości wyrażeniowych, jakimi są słowa w połączeniu z towarzyszącymi im gestami, autorka opiera się na podstawach teoretycznych wypracowanych w zakresie badań gestów i frazeologizmów gestycznych (D. McNeill 1992, J. Antas 2013, I. Kraśnicka 2018, A. Krawczyk 1983). Opisuje, jakie gesty wykonuje osoba mówiąca podczas wypowiadania frazeologizmów (jeśli je wykonuje) oraz jakie znaczenia wyłaniają się dzięki nakładaniu się na siebie znaczeń reprezentowanych w tych dwóch różnych trybach semiotycznych. Materiałem badawczym są dostępne w mediach wywiady z osobami publicznymi (głównie w programie telewizyjnym Kuba Wojewódzki), ale też obserwacje własne podczas codziennej komunikacji. Autorka w swoich badaniach zauważa, że frazeologizmy gestyczne mogą być wyrażane na trzy sposoby: za pomocą werbalizacji frazeologizmu z towarzyszeniem gestu, bez towarzyszącego mu gestu lub samym gestem.

Bibliografia:

- Antas J. (2013). *Semantyczność ciała. Gesty jako znaki myślenia*. Łódź: Primum Verbum.
- Kraśnicka I. (2018). *Gesty zachowane w języku*. W: *Multimodalność komunikacji*, red. J. Winiarska, A. Załazińska. Kraków: Księgarnia Akademicka.
- Krawczyk A. (1983). *Frazeologizmy mimiczne i gestyczne (na materiale gwarowym)*. „Socjolingwistyka”.
- McNeill D. (1992). *Hand and mind. What gestures reveal about thought*. Chicago: The University of Chicago Press.

Techniki autoprezentacyjne Miłego Pana – studium przypadku

Julia Wilk

SŁOWA KLUCZOWE: autoprezentacja, wizerunek, komunikacja niewerbalna

Przedmiotem badań są sposoby i techniki kreowania wizerunku scenicznego artysty Miłego Pana. Praca dotyczy omówienia oryginalnej autoprezentacji, która przez swoją prostotę przyciąga ogromną grupę odbiorców. Celem pracy jest opisanie i zinterpretowanie komunikatów niewerbalnych, z których korzysta piosenkarz. Poruszone w niej zostają istotne dla tematu zagadnienia z zakresu komunikacji niewerbalnej, jak m.in. pozajęzykowe strategie kreowania wizerunku, formy autoprezentacji oraz wpływ cech fizycznych na odbiór postaci. Materiałem badawczym pracy są zarejestrowane fragmenty koncertów artysty, wywiady i teledyski z jego udziałem, a także social media, które wykorzystuje. W pracy przedstawiono nie tylko wybrane strategie tworzenia wizerunku medialnego, ale również ich społeczny odbiór. Ukazano, na czym polega specyfika i oryginalność komunikatów niewerbalnych artysty oraz wskazano sposoby manipulacji wizerunkiem medialnym. Interpretacja opiera się na opisanu poszczególnych, karykaturalnych gestów; stylizowanych, potocznych wypowiedzi, a także na przedstawieniu formy wykonywania utworów.

Mimika i zachowania proksemiczne w warsztacie aktorskim na przykładzie filmu „Historia małżeńska”

w reż. Noaha Baumbacha

Izabela Mieńkowska

SŁOWA KLUCZOWE: proksemika, mimika, emocje, komunikacja niewerbalna

Praca licencjacka opisuje realizację zachowań proksemicznych oraz mimicznych w warsztacie aktorskim osób wcielających się w role głównych bohaterów filmu „Historia małżeńska”. Celem pracy jest ukazanie silnej znaczeniowotwórczej roli mimiki oraz zachowań proksemicznych w przekazie emocji towarzyszących konfliktom we wskazanym materiale filmowym. Zawarta w pracy analiza semiotyczna obejmuje wyrazy mimiczne oraz zachowania przestrzenne aktorów, a opiera się na podstawach teoretycznych wypracowanych w zakresie badań komunikatów pozajęzykowych (m.in. P. Ekman, W. Friesen 1969, E. T. Hall 1976, D. McNeill 1992, M. Knapp, Hall J. 2000). Materiałem badawczym jest 136-minutowy film „Historia małżeńska” z 2019 roku w reżyserii Noaha Baumbacha. Analiza obejmuje przede wszystkim te sceny, w których autorka zaobserwowała duże natężenie emocji towarzyszących konfliktom.

Bibliografia:

- Ekman P., Friesen W. (1969) *The Repertoire of Nonverbal Behavior: Categories, Origins, Usage, and Coding*, "Semiotica" 1, s. 49–98.
- Hall E.T. (1976). *Ukryty wymiar*. Warszawa.
- McNeill D. (1992). *Hand and mind. What gestures reveal about thought*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Knapp M., Hall J. (2000). *Komunikacja niewerbalna w interakcjach międzyludzkich*. Wrocław.

Gesty zwycięstwa, porażki i interakcyjne skoczków narciarskich

Katarzyna Chrzęszcz

SŁOWA KLUCZOWE: gesty, emblematy, komunikacja niewerbalna, skoczkowie narciarscy

Celem mojej pracy jest wyróżnienie, zbadanie i omówienie gestów oraz mimiki skoczków narciarskich w trakcie zawodów. Badaniu poddałam nagrania przedstawiające występy skoczków narciarskich w trakcie zimowych konkursów mężczyzn pochodzące z ostatnich 10 lat. Materiał badawczy o łącznej długości ok. 8 godzin czerpię z dwóch platform: Youtube i Player. Opisany materiał obejmuje występy skoczków od momentu zajęcia przez nich miejsca na belce startowej aż do zejścia ze skoczni po zakończeniu skoku. Jak pokazały obserwacje, wykonywane przez nich gesty mają w zdecydowanej większości charakter emblematyczny, tak więc interesujące są dla mnie forma gestu, miejsce jego występowania oraz jego znaczenie. Pomocą w analizie semantyki gestów były także uwagi komentatorów telewizyjnych odnoszące się do recepcji zachowań skoczków. Zakładałam wstępnie, że będę musiała obejrzeć więcej materiałów, aby zebrać odpowiednią liczbę gestów. Okazało się jednak, że skoczkowie narciarscy bardzo dużo gestykują i w wybranym materiale zaobserwowałam ok. 350 gestów. Wybrane gesty oraz mimikę opisałam, grupując wokół kategorii semantycznych (m.in. gesty porażki i gesty zwycięstwa).

Shape of You: Does the shape of an object influence how we gesture?

Agata Maziewska

Keywords: affordances, referential gestures, shape of an object, function of an object

Does the shape of gesture always align with the features of the object? This study focuses on gesture form – specifically affordances and action-representation gestures. Affordances are the qualities that define an object's possible uses, while referential gestures reflect the mental representation of an object. William Labov (1983: 29–61) confirms that if the shape or the purpose of an object changes, so does the linguistic representation of it. This study examines whether the object's shape and function – or changing it – influence how people

represent it in gesture. The experiment was conducted via Zoom. Six participants have been shown 11 cup-like objects and asked to describe them. Results indicate that the shape of an object influences the way people gesture. However, changing the object's function did not have an impact. In conclusion, there is a connection between affordances and gesture form.

References:

- Labov William. 1983. "The boundaries of words and their meanings.", in: Ralph W. Fasold (red.), *Variation in the form and use of language: a sociolinguistics reader*. Washington, D.C: Georgetown University Press, 29–61.

**Music of language:
gestures in teaching second language prosody**
Agnieszka Pludra

Keywords: gestures, beats, prosody, teaching, language acquisition, virtual learning environment

Gesture plays a facilitative role in teaching second language prosody. Research on the topic (Murphy 2004, Baker 2014, Smotrova 2017), however, has so far focused on the gestural practices of language instructors and consequences thereof, observing them in a physical classroom setting. The present study analyzes gestures used for teaching prosody in a virtual learning environment. To this end, a two-step qualitative approach is adopted. First, I analyze YouTube videos in search of pedagogical gestures; second, I investigate instructors' beliefs concerning gesture use in online teaching. Preliminary results suggest that gestures, the majority of which are beats, are an important component of prosody teaching in the virtual learning environment. However, the reasons for employing these gestures in prosody instruction are yet to be examined.

References:

- Baker, Amanda. 2014. "Exploring teachers' knowledge of second language pronunciation techniques: Teacher cognitions, observed classroom practices, and student perceptions", *TESOL Quarterly* 48, 1: 136–163.
- McNeill, David. 1992. *Hand and mind: What gestures reveal about thought*. Chicago: University of Chicago Press.
- Murphy, John. 2004. "Attending to word-stress while learning new vocabulary", *English for Specific Purposes* 23, 1: 67–83.
- Smotrova, Tetyana. 2017. "Making pronunciation visible: Gesture in teaching pronunciation", *TESOL Quarterly* 51, 1: 59–89.
- Goldin-Meadow, Susan. 2013. "How our gestures help us learn", in: Cornelia Müller, Alan Cienki, Ellen Fricke, Silva Ladewig, David McNeill and Sedinha Tesselndorf (eds.), *Handbooks of Linguistics and Communication Science*. De Gruyter, 792–803.

Gestures and languages: Do advanced learners gesture less?

Zuoting Zhu

Keywords: Gestures and second language acquisition, gesture frequency, language proficiency.

This project investigates gesture frequency of Polish native speakers with different Chinese proficiency. People gesture when using second language to overcome expressive problems (Gullberg 1998, as cited in Chapelle 2012:5) or to facilitate thinking (Iverson and Goldin-Meadow 1998: 228).

Language learners encounter expressive problems. We investigated if one gestures more when speaking a less familiar language. We analyzed videos of learners and native speakers of Chinese in ELAN. Preliminary results appear inconclusive. The native speaker gestures slightly more frequently than the learner, but it is difficult to compare their gesture rate to others' due to data availability. More data will be gathered to verify the findings. This project indicates that sometimes advanced speakers gesture more. Whether people encounter expressive problems or not, they will gesture anyway.

References:

- Chapelle, Carol A. 2012. The Encyclopedia of Applied Linguistics: Second Language Acquisition and Gesture, (doi:10.1002/9781405198431.wbeal1049), (date of access: 19 Feb. 2022).
- Iverson, J., Goldin-Meadow, S. 1998. "Why people gesture when they speak". *Nature* 396, 228.
- Gullberg, M. 1998. *Gesture as a communication strategy in second language discourse: A study of learners of French and Swedish*. Lund: Lund University Press.

How to take a weird selfie?

Zofia Kossak-Piasecka

Patrycja Kubala

Keywords: selfie, Instagram, gesture, gesture violation, emblems

We analysed the gestures in the selfies on Polish social media, created a collection of Polish canonical gestures, and examined people's ability to detect a violation of gesture form in a selfie. The hypothesis was that the gesture violation is easily recognisable.

After browsing through Instagram, we found out that a hand touching hair, a hand touching the face, and a hand placed on a hip are the three most common emblems.

We presented the participants with violated forms of the three emblems, and asked:

1. Do you think the pictures look natural or unnatural?
2. Do you think the gestures presented in the pictures look natural or unnatural?
3. Do you think these pictures look like typical pictures from Instagram?

50% of participants agreed that the selfies looked unnatural, 80% that the gestures were violated and 90% that such pictures do not appear on Instagram. Our hypothesis was partially confirmed, as participants recognised the violations of gesture forms, but with difficulties.

References:

- McNeill, David. 2008. *Gesture and Thought*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Peng, Zhuochao and Jiaxin Xu. 2020. "User-Defined Gestures for Taking Self-portraits with Smartphone Based on Consistency", in: Tareq Ahram and Christianne Falcão (eds.), *Advances in Usability, User Experience, Wearable and Assistive Technology*. Cham: Springer, 316–326.

The Greater Poland dialect gesture glossary: on "wajcha" and "fafoly"

Maria Stefaniak

Key words: co-speech gesture, emblematic gesture, emblems, dialect, gesture production, gesture violation

A growing body of literature has investigated the issue of culturally-acquired gesture (Efron 1972, Ekman and Friesen 1972). However, gesture of specific communities is yet to be addressed. The aim of this study is to examine if speaking a local dialect can impact gesture production. I analyse audio-visual recordings of in-person conversations with four older women, who use the Wielkopolska dialect in everyday communication. Participants have been asked 75 questions about words in the Wielkopolska dialect, with each recording about 25-35 minute long. I collected 85 regionalisms accompanied by emblematic gesture (Kendon 1996). In the instances where gestures were similar across three or more participants, I propose that the Wielkopolska dialect can be described in terms of a gesture dictionary. However, more research is needed to study potential differences between standard Polish and Wielkopolska dialects in terms of co-speech gesture.

References:

- Efron, David, John M. Efron, and Stuyvesant Van Veen. 1972. Gesture, race and culture: A tentative study of the spatio-temporal and "linguistic" aspects of the gestural behavior of eastern Jews and southern Italians in New York City, living under similar as well as different environmental conditions. *Mouton*.
- Ekman, P. and Wallace V. Friesen. 1972. Hand movements. *Journal of communication*, 22(4): 353–374.
- Kendon, A. 1996. An agenda for gesture studies. *Semiotic review of books*, 7(3): 8–12.

What happens to gesture when we encounter problems in remote communication

Szymon Bączyk

Keywords: gesture, computer-mediated communication

Meeting online (vs. in person) likely influences communication strategies. So far, studies focused on gesture recognition (Ou et al. 2003) and avatars in computer-mediated communication (Cai and Tanaka 2009). In this study, I investigate the relation between gesture and video and audio quality during the call. I interviewed AMU students via Zoom. The experimental group was shown a video and asked to recount the events, first with normal, and later with poor sound and video quality. A control group was also interviewed where signal quality stayed fine through the interview. I expected that the decrease in quality will increase the number of gestures, but will not change their type. When participants feel the information is not fully transferred, they increase their gesture rate. Preliminary results seem to go in line with my assumption that poor audio / video quality is correlated with an increased gesture rate, but more research is needed.

References:

- Cai, Minghao and Jiro Tanaka. 2019. "Go together: providing nonverbal awareness cues to enhance co-located sensation in remote communication", *Human-centric Computing and Information Sciences* 9, 1: 19.
- Ou, Jiazhi, Susan R. Fussell, Xilin Chen, Leslie D. Setlock and Jie Yang. 2003. "Gestural communication over video stream: supporting multimodal interaction for remote collaborative physical tasks", in: *Proceedings of the 5th international conference on Multimodal interfaces – ICMI '03*. Vancouver, British Columbia, Canada: ACM Press, 242.

(Un)selfish gestures: speech and adaptors in Paternity Court

Sleboda Marta

Keywords: gesticulation, co-speech gestures, adaptors

Gesture studies focus mainly on body movements bound with speech (e.g., McNeill 1995). As a result, there is little research on adaptors as co-speech gestures. This study asks whether speakers use more adaptors during speech or silence. Also, adaptors are associated with nervousness and lying. Therefore, I investigate if there are differences in how defendants and prosecutors use adaptors. I assume that the defendants would be more nervous and therefore prone to touching hair, scratching themselves, etc. I analyze 20 episodes of *Lauren Lake's Paternity Court*, which provide footage of individuals arguing over a case and accusing each other. I found 23 adaptors. There is no significant difference in the usage of adaptors as co-speech gestures vs. during silence. Furthermore, the majority of adaptors were produced by the prosecutors (62.5%). This

outcome contradicts our initial assumption. However, it is difficult to conduct statistical analysis on a data collection of this size.

References:

- McNeill, David. 1995. *Hand and mind: What gestures reveal about thought*. Chicago: The University of Chicago Press.

Is pizza a sandwich? Gesture synchrony in arguments

Paweł Szczepański

Keywords: gesture alignment, gesture mimicry, co-speech gesture in natural dialogue, agreeing, multimodal communication

Speakers align their communication to match their interlocutor, which affects accent, word choice, sentence structure (Dragojevic et al. 2015), facial expressions and posture (Bernieri et al. 1996) as well as co-speech gestures (Kimbara 2006). This study investigates gesture alignment in natural dialogue. I ask whether alignment is influenced by agreement between speakers. In some approaches, alignment is connected to establishing a common ground between speakers (Kopp and Bergman, 2013), which is important for argumentation (cf. van Eemeren et al. 2014: 712). I analyse videos from YouTube that contain long conversations between two speakers. The material was split into short segments which were classified as agreeing or disagreeing. Preliminary results show multiple instances of subsequent gestures being similar in the agreeing scenarios and different in the disagreeing scenarios.

References:

- Bernieri, Frank J., John S. Gillis, Janet M. Davis and Jon E. Grahe. 1996. "Dyad rapport and the accuracy of its judgment across situations: A lens model analysis.", *Journal of Personality and Social Psychology* 71, 1: 110–129.
- Dragojevic, Marko, Jessica Gasiorok and Howard Giles. 2015. "Communication Accommodation Theory", in: Charles R. Berger, Michael E. Roloff, Steve R. Wilson, James Price Dillard, John Caughlin and Denise Solomon (eds.), *The International Encyclopedia of Interpersonal Communication*. Wiley, 1–21.
- van Eemeren, Frans H., Bart Garssen, Erik C. W. Krabbe, A. Francisca Snoeck Henkemans, Bart Verheij and Jean H. M. Wagemans. 2014. "Research in Related Disciplines and Non-Anglophone Areas", in: *Handbook of Argumentation Theory*. Dordrecht: Springer Netherlands, 677–829.
- Kimbara, Irene. 2006. "On gestural mimicry", *Gesture* 6, 1: 39–61.
- Kopp, Stefan and Kirsten Bergmann. 2013. "Automatic and strategic alignment of co-verbal gestures in dialogue", in: Ipke Wachsmuth, Jan de Ruiter, Petra Jaecks and Stefan Kopp (eds.), *Advances in Interaction Studies*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 87–108.

MOWA GESTU / GESTURE TALKS

**PIERWSZE WSPÓLNE SEMINARIUM STUDENCKIE
UAM I UJ Z BADAŃ NAD GESTEM I KOMUNIKACJĄ
8 KWIEŹNIA 2022, POZNAŃ**

PROGRAM

MOWA GESTU / GESTURE TALKS 2022 PIERWSZE WSPÓLNE SEMINARIUM STUDENCKIE UAM I UJ Z BADAŃ NAD GESTEM I KOMUNIKACJĄ

godz.	Prelegent (ka)	Afiliacja	Tytuł
8:45	rozpoczęcie / opening		
09:00	Marta Sleboda	UAM	(Un)selfish gestures: speech and adaptors in Paternity Court
09:12	Daria Vakhovska	UJ	(Nie)skuteczność komunikacyjna zachowań niewerbalnych podczas rozmów kwalifikacyjnych
09:24	Zuoting Zhu	UAM	Does language proficiency influence learners' gesture?

2

godz.	Prelegent (ka)	Afiliacja	Tytuł
09:36	Szymon Bączyk	UAM	What happens to gesture when we encounter problems in remote communication
09:48	Paweł Szczepański	UAM	Is pizza a sandwich?: gesture synchrony in arguments
10:00	Marta Marciniak	UJ	Wymowne spojrzenie. Semantyka frazeologizmów gestycznych w dialogu
10:12	Maria Stefaniak	UAM	The Greater Poland dialect gesture glossary: on "wajcha" and "fafoty"
10:24	Karolina Górecka	UJ	Siatkarskie rozmowy. Niewerbalne sposoby komunikowania zawodników i sędziów
10:36	Malwina Rusin	UJ	Gesty, mimika i postawa ciała jako wskaźniki lekceważenia w dyskursie publicznym
10:50-11:10	przerwa / break		
11:10	Agata Maziewska	UAM	Shape of You: Does the shape of an object influence how we gesture?

3

godz.	Prelegent (ka)	Afiliacja	Tytuł
11:22	Katarzyna Chrzęszcz	UJ	Gesty zwycięstwa, porażki i interakcyjne skoczki narciarskich
11:34	Agnieszka Pludra	UAM	Music of language: gestures in teaching second language prosody
11:46	Marta Szymanowska	UAM	Communicative Hand Gestures of Upper Limb Prosthesis Users
11:58	Zofia Kossak-Piasecka & Patrycja Kubala	UAM	When are selfies "weird": Analysing gesture form.
12:10	Izabela Mierkowska	UJ	Mimika i zachowania proksemiczne w warsztacie aktorskim na przykładzie filmu „Historia małżeńska” w reż. Noaha Baumbacha
12:22	Gabriela Klimczyk (nagranie)	UJ	Samogłaski, samodotyk a samokontrola. Repertuar gestów adaptacyjnych polskich polityków i aktorów
12:34	Julia Wilk (nagranie)	UJ	Techniki autoprezentacyjne „Miłego Pana”. Studium przypadku
12:46	Maksymilian Szwaia	UJ	Wulgaryzmy jako wyraz ekspresji emocji

Podczas spotkania zachęcamy do zadawania pytań w oknie chat. Pytania zostaną przekazane autorom/autorkom prezentacji, odpowiedzi umieścimy na stronie seminarium.

4

Atlas gestów

Klaudia Katarzyńska, Piotr Borkowski

Na podstawie *Słownika mowy ciała Polaków* pod redakcją Krystyny Jarząbek wybraliśmy gesty emblematyczne, które przedstawiliśmy na krótkich filmikach. Można je obejrzeć po zeskanowaniu kodów QR. Pod każdym filmikiem mogą Państwo przeczytać także krótki opis każdego gestu. W kolejnych numerach naszego czasopisma pokażemy kolejne wybrane przez nas gesty.

Gest klaskania w dłonie

Gest kiwania głową

Gest wzruszania ramionami

Gest kreślenia dłonią krzyża

Gest kierowania kciuka ku górze

Gest kierowania kciuka do dołu

UNIwersytet
JAGIELLOŃSKI
W KRAKOWIE

RADA KÓŁ NAUKOWYCH
UNIwersytetu JAGIELLOŃSKIEGO

